

AmS — Varia 10
Arkeologisk museum i Stavanger

**Verneplan for vassdrag
- 10 års vernede vassdrag
Kulturminner i Vikedalsvassdraget,
Rogaland/Hordaland**

Ellen Høigård Hofseth

Stavanger, Norway 1982

AmS — Varia 10
Arkeologisk museum i Stavanger

Redaksjon/Editorial Office:
Arkeologisk museum i Stavanger,
Postboks 478,
N—4001 Stavanger
Norway

Redaksjonsutvalg/Editorial Board:
Førstekonservator Sverre Bakkevig
Konservator Ellen Høigård Hofseth
Konservator Synnøve Vinsrygg

Utgiver/Publisher:
Arkeologisk museum i Stavanger,
Postboks 478,
N—4001 Stavanger
Norway

UDK 502.8. 903/904
ISBN 82—90215—45—2
ISSN 0332—6306

ABSTRACT

Hofseth, Ellen Høigård:
Kulturminner i Vikedalsvassdraget, Rogaland/Hordaland
(Ancient Remains in Vikedal River, Rogaland/Hordaland)
AmS - Varia, ISSN 0332-6306, vol, 10, Stavanger 1982. 44 pp.
ISBN 82-90215-45-2

This report was prepared under a contract from "the steering committee for evaluating cultural remains in rivers temporarily protected from hydroelectric development". Under this program 60 watercourses have been surveyed to establish which should be permanently protected.

This report gives a survey of sites of cultural interest within the 110 km² watershed of the Vikedal river. Their potential for further research was to be emphasised together with their potential capacity to convey understanding - and to evoke an experience of history for the public. Within this framework, no attempt has been made to evaluate possible damages due to specific hydropower schemes.

The Vikedal river lies within the Vindafjord community in Rogaland. It drops some 800 metres from source to fjord. 75 sites with a total of 135 separate ancient remains are known. These are as follows:

- 48 settlements
- 33 burials
- 21 remnants of agriculture
- 2 remnants of roads
- 24 burial-related artefacts
- 7 other.

Most of the sites are in the still permanently settled area, but some of them are in the more remote hills far from the present day farms. All of the sites can be related to an agricultural economy. The river basin is well defined and small enough to be convenient for studies of geographical expansion, local economy and demography.

Ellen Høigård Hofseth, Arkeologisk museum i Stavanger, Norway.
Manuscript received 1981.

REGISTRERING AV VERNEVERDIER I DE 10-ÅRS VERNEDE VASSDRAG

Stortinget behandlet i april 1973 verneplan for vassdrag. Ved behandlingen ble vassdragene delt i følgende grupper:

- 1) Varig vernede vassdrag
- 2) Vassdrag med vern foreløpig fram til 1983
- 3) Vassdrag som kan konsesjonsbehandles.

Stortinget utsatte behandlingen av en del vassdrag i påvente av nærmere forslag fra Regjeringen. En må vente at Stortinget vil plassere dem i forannevnte tre grupper når det tas stilling til disse vassdragene, antakelig våren 1980.

Det er forutsetningen at både verneverdiene og utbyggingsverdiene i vassdragene i gruppe 2 skal utredes nærmere før det tas endelig stilling til vernespørsmålet.

Miljøverndepartementet har påtatt seg ansvaret for å klarlegge følgende verneinteresser.

- Resipientinteressene
- Naturvitenskapelige interesser
- Kulturvitenskapelige interesser
- Viltinteressene
- Fiskeinteressene
- Friluftinteressene.

Miljøverndepartementet oppnevnte 30. juni 1978 "Styringsgruppen for vurdering av kulturverdiene i de 10 års vernede vassdrag" til å stå for arbeidet med å klarlegge kulturvitenskapelige interesser. Styringsgruppen består av to representanter fra den arkeologiske interimskommisjon, en representant fra Riksantikvaren og fra Tromsø Museum samt en representant fra Miljøverndepartementet.

Denne rapporten er avgitt til Miljøverndepartementet som et ledd i arbeidet med å klarlegge de kulturvitenskapelige interesser. Rapporten er begrenset til å omfatte registrering av kulturverdier i tilknytning til 10-års vernede vassdrag. Rapporten omfatter ingen vurdering av verneverdiene, og heller ikke av den skade som måtte oppstå ved eventuell kraftutbygging.

En er kjent med at noen kraftselskaper tar sikte på innen 1983 å ha ferdig søknad om utbygging av vassdrag innenfor gruppe 2, i tilfelle av at Stortinget skulle treffe vedtak om konsesjonsbehandling for disse vassdrag.

Denne rapporten tilfredsstillende ikke de krav vassdragslovgivningen stiller til søknader om kraftutbygging. Den kan derfor ikke nyttes som selvstendig grunnlag for vurdering av skader/ulempen ved kraftutbygging.

Miljøverndepartementet

Oslo, 15.10.1979

INNHOOLD

FORORD

	side
SAMMENDRAG	1
1 . UNDERSØKELSE SOMRÅDET	3
1.1. Naturforhold — Elver og vann	4
1.1.1. Berggrunn	9
1.1.2. Vegetasjon — Fisk — Vilt	10
1.2. Dagens bosetning	10
1.3. Adkomst til området	11
2 . REGISTRERING AV KULTURMINNER .	12
2.1. Tidligere registreringer	12
2.2. Nyregistrering	12
2.3. Letemetoder/Leteområder	12
3 . RESULTAT — REGISTRERTE KULTURMINNER	12
3.1. Innhold	12
3.2. Ordning av kulturminnene	13
3.3. Resultat	13
4 . KULTURHISTORISKE VERNE- VERDIER	17
4.1. Fravær av kulturminner er vesentlig vernekriterium	17
4.2. Fysiske forhold setter grenser for bo- setningen	18
4.3. Middelalder på landsbygda	19
4.4. Overgang hedendom/kristendom	20
4.5. Pedagogisk verdi	20
5 . LITTERATUR	22
VEDLEGG I REGISTRERTE KULTURMINNER I VIKEDALSVASSDRAGET	23
VEDLEGG II LISTE OVER NÅR MATRIKKEL- GÅRDENE ER NEVNT FØRSTE GANG I SKREVNE KILDER	40
VEDLEGG III KART OVER VIKEDALSVASSDRAGET 1:250 000, 1:50 000	41

FORORD

Følgende institusjoner har fått i oppdrag å registrere kulturminner i de 10 års vernede vassdrag: Universitetets Oldsaksamling, Oslo, Arkeologisk museum i Stavanger, Historisk Museum, Bergen, og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Trondheim, utreder den arkeologiske delen av verneinteressene i Sør-Norge. Riksantikvaren, Oslo, utreder den etnologiske delen av verneinteressene i det samme området. Tromsø museum har ansvar for både den arkeologiske, den etnologiske og den samisk/etnografiske utredningen i Nord-Norge. Oppdraget omfatter i alt 60 vassdrag.

Undersøkellesområdet omfatter hele vassdragets nedslagsfelt, men det har ofte vært nødvendig å begrense feltarbeidet til visse deler av dette. I prinsippet er alle spor etter menneskelig aktivitet kulturminner. Kulturminnene blir ikke bare vurdert som enkeltobjekter, men også som ledd i det totale kulturlandskapet og som ledd i stedets kulturhistorie. Fordi registreringen er knyttet til Verneplan for Vassdrag, er det spesielt viktig å belyse hvilket forhold kulturminner og kulturlandskap har til elver og vann.

Arkeologene har først og fremst ansvar for minnene fra forhistorisk tid og middelalder (tiden før 1537). I noen tilfeller registrerer de også minner fra nyere tid og minner uten sikker datering. Den vanligste typen kulturminner som hører under arkeologenes ansvarsområde, er steinalderboplasser, gravhauger eller -røyser, hustuffer, fangstanlegg (dyregraver o.a.) og jernutvinningsplasser.

De øvrige faste kulturminnene fra nyere tid registreres av etnologer og samisk-etnografer. Grensen framover i tid er satt til 1. verdenskrig, men ofte er det naturlig også å ta med andre minner. Den vanligste typen kulturminner fra nyere tid er gårdsanlegg og setre, veier og broer, anlegg for tømmerfløting, vassdrevne kverner og sager og minner knyttet til samiske næringer, f.eks. boplasser, fangstanlegg for villrein og offerplasser.

Styringsgruppen som setter opp rammen for de kulturhistoriske undersøkelsene og samordner denne delen av prosjektet, har bestått av:

Konservator Anne-Berit Ø. Borchgrevink, Riksantikvaren/Institutt for folkelivsgransking, Universitetet i Oslo.

Konservator Arthur Fasteland, DAIK/Historisk museum, Bergen.

Førstekonservator Arne B. Johansen, DAIK/Arkeologisk museum, Stavanger.

Konservator Johan A. Kalstad, Tromsø museum.

Konsulent Espen Koksvik, Det Kongelige Miljøverndepartement (medlem fra mars 1981).

Førsteantikvar Øivind Lunde (formann), Riksantikvaren, Oslo.

Professor Sverre Marstrander, DAIK/Universitetets Oldsaksamling, Oslo

Prosjektleder Egil Mikkelsen (sekretær), Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Konsulent Rolf Selrod, Det Kongelige Miljøverndepartement (medlem til mars 1980)

Vit.ass. Dikka Storm, Tromsø museum.

Prosjektleder Arne Lie Christensen, Riksantikvaren, Oslo (har deltatt fast i styringsgruppens møter)

SAMMENDRAG

UNDERSØKELSESONRÅDET

Vikedalsvassdraget ligger hovedsakelig i Vindafjord kommune, Rogaland. Mindre deler av de høyestliggende partiene hører med til Etne kommune, Hordaland. Nedslagsfeltet er 110 km². Vassdraget har et fall på vel 800 m fra Fagravatn i øst før det renner ut i fjorden rett vest for Vikedal sentrum.

Gneis og granitt og dermed næringsfattig jord dominerer i de høyere-liggende delene av nedslagsfeltet. Kambrosilurske bergarter, hovedsakelig fyllitt, finnes i lavereliggende deler. Her er store morene-avsetninger som øker i mektighet etter som en nærmer seg kysten.

Vassdraget består hovedsakelig av hovedelva, Elvi. I heieområdet får den tilsig fra Knipselvi og Litlaelvi. Vest for Fjellgardsvatn renner Treselva og Litaelvi ut i hovedelva. Vassdraget er tidligere ikke regulert.

Øst og ovenfor Roaldekvam ved Fjellgardsvatn finner vi i dag ingen bosetning. Skogsområdene og fjellviddene brukes som beiteareal for sau. Vannene er fiskerike. Fra og med Fjellgardsvatn og ned til fjorden dominerer jordbruket. Fra Låkafoss og nedover langs elva ligger gårder tett i tett på morene- og løsavsetningene. Områdene er ofte dyrket helt ned til elvebredden. Bilvei følger hovedsakelig vassdraget frem til enden av Fjellgardsvatn.

REGISTRERINGER

Området fra og med Fjellgardsvatn ned til utløpet ved Vikedal ble registrert i 1972. Ved den topografisk-arkeologiske registreringen for Økonomisk Kartverk ble det bare lett etter synlige fornminner, og ikke etter kulturspor under markoverflaten.

Området øst for Fjellgardsvatn er tidligere ikke undersøkt av arkeologer. Dette området ble derfor prioritert sommeren 1980 da en forsøkte å kartlegge kulturhistoriske verneverdier i Vikedalsvassdraget. Området ble også valgt ut fordi det var her en kunne vente å finne urørte kulturspor. I de nedre deler av vassdraget er sannsynligvis eldre kulturspor vanskeligere å påvise på grunn av generasjoners arbeid med jorda.

Feltarbeidet omfattet 9 dagsverk.

RESULTAT - REGISTRERTE KULTURMINNER

Det er i alt kjent 75 lokaliteter med 135 kulturminner innenfor Vikedalsvassdraget i dag. Hovedmengden av disse stammer fra forhistorisk tid, noen av de registrerte kultursporene kan være fra middelalder, mens enkelte stammer fra nyere og ny tid. Alder på tufter, hellere o.l. er vanskelig å fastslå uten nærmere undersøkelser.

Skjematisk oversikt over registrerte kulturminner

48 boplassminner	(gårdsanlegg, hellere, tufter, steinbuer)
33 gravminner	(gravfelt, enkeltgraver, middelalderkirkegårder)
21 jordbruksminner	(innhegninger, åkerreiner, rydningsrøyser, stakkstøer)
24 gravfunn/løsfunn	
2 ferdselsminner	
7 annet	(navneopplysninger, bål plass, fjernede fornminner)

Hovedmengden av de registrerte kultursporene må ses i sammenheng med en jordbrukstilpasning. Denne kan føres tilbake til steinbrukende tid i vassdraget. Flesteparten av kulturminnene ligger i områder som fremdeles har fast bosetning, men også innover i heiene finnes jordbruksminner av høy elde.

KULTURHISTORISKE VERNEVERDIER

Vassdraget har sin største verdi som type- og referansevassdrag for regionen. Det er ytterst få "fjell-til-fjord vassdrag" igjen i Rogaland. Fylket har uhyre sammensatt naturforhold. Det er derfor viktig at vassdrag fra ulike regioner gis varig vern. Hver for seg og samlet vil de kunne gi en forståelse av hvorledes folk har utnyttet vekslende naturvilkår. Til tross for at registreringene ikke er fullstendige, antas de registrerte kulturminnene å avspeile det som er representativt for indre strøk av Nord-Rogaland. Vassdraget hører mer geografisk sammen med søndre deler av Hordaland enn områdene sør for Boknafjorden. Det er relativt liten spredning av kulturminnetyper.

Alle registrerte kulturminner hører til en tid hvor folk har hatt en jordbrukstilpasning. Til tross for at dette er det eneste høyfjellsområdet i Nordfylkere regionen, har en ikke funnet spor etter folk med ren fangsttilpasning. Dersom fravær av kulturspor fra fangststeinalderen er reelt, er det viktig at området bevares for å belyse hvilke betingelser som må være tilstede for å gi overlevelsesmuligheter for folk med denne type økonomi.

Ut fra kulturminnebestanden i dag er det indisier på at stadig nye områder tas i bruk ved at boområdet utvides og fysiske terskler forseres i krisetider. For å teste en hypotese om trinnvis bosetning må en ta i bruk vegetasjonshistoriske analyser. Slike vil også kunne gi svar på problemstillinger knyttet til opptak av stølsbruk. Forholdene i Vikedalsvassdraget synes å ligge godt til rette for å belyse demografiske problemstillinger. Bygda utgjør et vel avgrenset lokalområde. De bratte dal- og fjellssidene skaper naturlige stengsler for bosetningen.

Det er registrert kulturminnespor fra middelalderen i vassdraget. Middelalder utenfor bybebyggelse er en forskningsgren som tidligere ikke har vært berørt av norske arkeologer.

Skal en forstå menneskets evne til å tilpasse seg ulike vilkår gjennom ulike stadier i historien, er det av stor pedagogisk verdi at vassdraget ikke bygges ut. Uten den visuelle opplevelsen som landskapet gir, spesielt i heieområdet, forflates opplevelsesverdien.

1. UNDERSØKELSESONRÅDET

Vikedalsvassdraget ligger hovedsakelig i Vindafjord kommune helt N i Rogaland fylke (Fig. 1). Mindre deler av de høyestliggende partiene ligger i Etne kommune, Hordaland. Nedslagsfeltet er 110 km². Vassdraget har en kombinasjon av fjord- og fjellnatur med frodige skoglier og nakne fjelltopper.

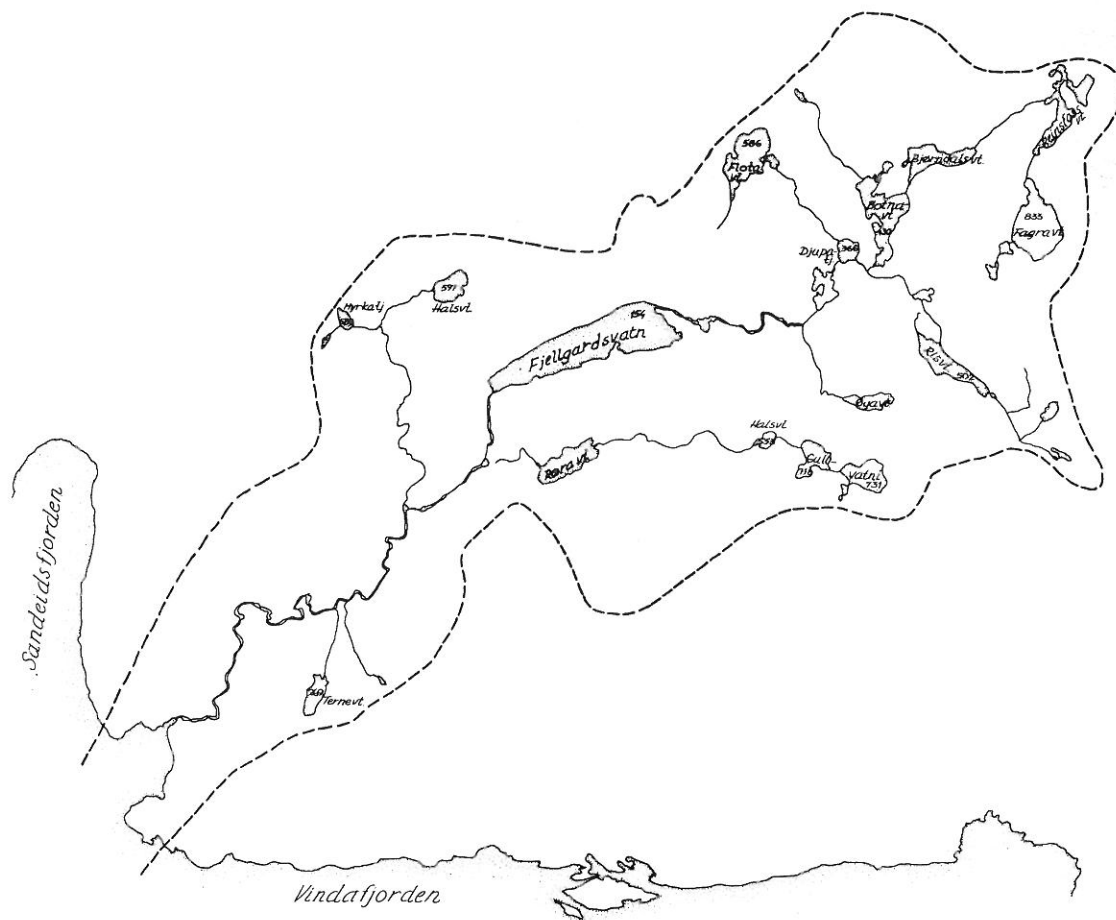

Fig. 1. Vikedalsvassdraget - nedslagsfelt.

1.1 Naturforhold - elver og vann

Vikedalselva, Elvi, har sitt utspring i Fagravatn (833 m o.h.) inne i fjellheimen mellom Etne og Sauda. Rett vest for Fagravatn stiger fjellssidene bratt opp mot Hustveitsåta (1188 m o.h.). Dette er det høyestliggende fjellpartiet i denne delen av landet. Etter et kraftig fall ved Reinsfossen renner elva ut i Bjørndalsvatnet (434 m o.h.), (fig. 2).

Fig. 2. Bjørndalsvatn - østre del

Ned mot stranden i nordøstre del av vannet finnes et belte av saftig, lav vegetasjon med innslag av bjørk. Fra gammelt av har området vært regnet som godt stølsområde. Det er gode bærforekomster, spesielt blåbær. I nordvestre del av vannet ligger Uro, et storsteinet belte som brer seg nedover hele fjellsidene. Her er det vanskelig å ta seg fram (fig. 3). Sør for vannet finnes bratte fjellsider med mange avsatter fra Bjørndalsnuten (1017 m o.h.) og Vardanuten (918 m o.h.)

Fig. 3. Bjørndalsvatn - nordvestre del

Fra Bjørndalsvatn fortsetter elva inn i Botnavatnet (430 m o.h.). Dette er omgitt av bratte, glattskurte knauser med glissen bjørkeskog. Lyng og mose dominerer vegetasjonen. Terrenget, spesielt på Ø-siden, gjør det vanskelig å ta seg ned til strendene.

Fig. 4. Bjørndalsvatn og Botnavatnet. Tatt mot S.

I nordøstre del av Botnavatnet renner elva fra Knutsvatn inn. Knutsvatn (600 m o.h.) ligger i et småkupert, kollete landskap mellom Bjørndals-
svio (883 m o.h.) og Kaldheimshovda (728 m o.h.). Terrenget preges av
langstrakte, mektige NV - SØ-gående morenerygger. Området mangler den
forrevne karakteren som en ellers finner i de øvre delene av nedslags-
feltet. Vegetasjonen består hovedsakelig av lyng og mose.

Rett sør for Botnavatnet får hovedelva tilførsel av et sidevassdrag som
har sitt utspring i Risvatn (502 m o.h.). Dalsidene fra Søre Såtene
(1113 m o.h.) og Nonsheia (760 m o.h.) går helt ned til vannspeilet.
Strendene er vanskelig tilgjengelige unntatt i nordre del av vannet.
Før elva løper ut i hovedvassdraget, renner den gjennom Tjødno
(464 m o.h.). Dette er omgitt av store moreneavsetninger unntatt i Ø,
hvor terrenget stiger bratt opp mot Bjørndalsnuten. Strandsonen er
imidlertid svært myrlendt.

Fig. 5. Tjødno - sett mot N

Etter at Elvi har passert Djupatjørn, som også får tilsig via Knipselvi fra Flotavatn i nord og Krossvatn, faller terrenget sterkt. Kraftige bjørkeskogslieir omgir elvebredden. Ved Sjurstølen renner Litlaelvi fra Øyavatn ut i hovedvassdraget.

Fig. 6. Strekingen Krossvatn - Fjellgardsvatn

Ved Roaldkvam, dagens høyestliggende gård, renner Elvi ut i det 5 km lange Fjellgardsvatnet (154 m o.h.). Dette er den største innsjøen i vassdraget. På nordsiden av vannet finner vi de høyeste toppene (Roaldskvamnut 756 m o.h. og Litlalandsnut 805 m o.h.). Dalsidene går helt ned til strandsonen. Disse er i dag bevokst med barskog, furu og plantet gran. På sørsiden av vannet ligger Grønlifjell (710 m o.h.) og Sømteheii (539 m o.h.). Terrenget her er gjennomgående slakere og her finnes hovedmengden av moreneavsetningene. I østenden av vannet ved Roaldkvam og spesielt ved utløpsosen ved Hunseid (Honsa) er det forholdsvis slakt terreng og mye god forvittrings jord. I disse deler av vassdraget vokser varmekjær skog. Fjellgardsvatnet er fra naturens side et avgrenset område, avstengt i vest av en smal, kronglete dal.

Fig. 7. Fjellgardsvatn - østre del

Før Elvi kaster seg ut i et smalt gjel ved Låkafoss, møter den Treselva ved Koladal. Denne har sitt utspring i Gullvatni (731 m o.h.), lengst SØ i nedslagsfeltet. Treselva renner gjennom Røyrvatn. Her er strandpartiene dels dyrket opp, dels består de av større myrstrekninger.

På vei mot kysten etter et kraftig fall ved Låkafoss, passerer Elvi midtbygda. På den tidligere bresjøen fra Yngre Dryas (fig. 8) finnes flate, fruktbare områder. Her er hovedtyngden av dagens gårdsbebyggelse. I dag er mesteparten av områdene ned mot elva dyrket opp. Ved Førland renner Litlaelvi, som kommer fra Halsvatn i N, ut i Elvi.

Nedre deler av vassdraget kalles Osen. Her finnes lave sandøyreter med rester etter høyere platåer. Disse er nå synlige som hauger og morenesletter langs fjellsidene.

1.1.1 Berggrunn

I de høyereliggende partiene finner en skyvedekke med hardere bergarter som gneis og granitt. Forøvrig består berggrunnen hovedsakelig av fyllitt. I heieområdene er overflaten, som tilsynelatende er jevnhøy, småknudret med tydelig skuringsspor etter isens arbeid. Her finner en også kvartsblærer i de omdannede leirsedimentene.

Isen har bearbeidet og ført med seg de løse bergartene. Mektige morenemasser ligger langs elvebreddene nederst i vassdraget. Breen har her spyllt ut store løsmassemengder. Etter brefronten fra Yngre Dryas er det tydelig synlige randmorener.

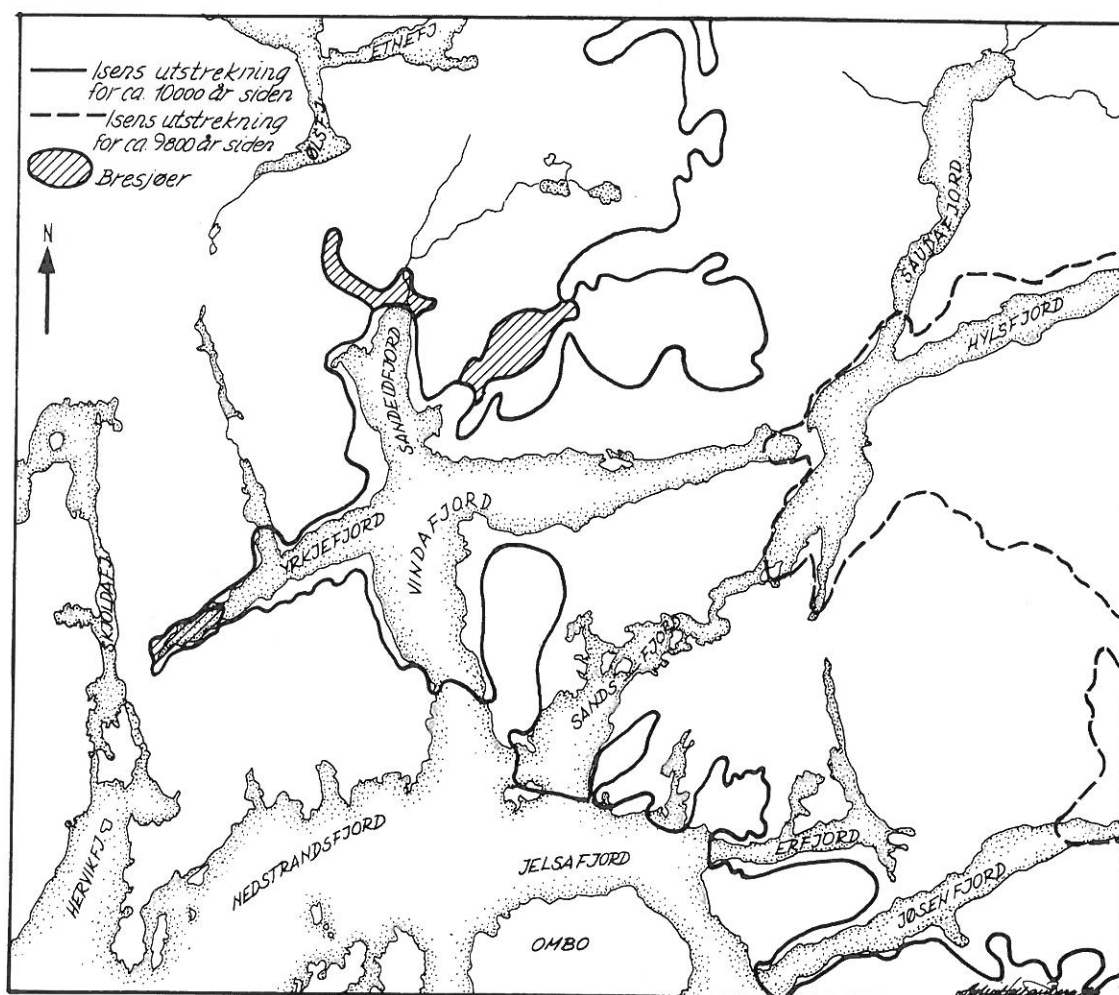

Fig. 8. Ramorenen. Brefrontens utbredelse ca. 10 000 år før nåtid.

1.1.2 Vegetasjon - fisk - vilt

Vegetasjonen består hovedsakelig av løvskog. Bjørkeskogen dominerer i dalsidene, hvor en også finner innslag av varmekjære tresorter. Rundt Fjellgardsvatnet dominerer barskog, furu og plantet gran.

Vikedalselva har god laksebestand helt opp til Låkafoss, 7 km fra kysten. Laksetrappene er bygd i flere av de små fossene. I fjellvannene er det likeledes godt fiske, spesielt i Botnavatnet.

Av større vilt finner vi i dag bare hjort, men gårdsnavnene tyder på at det har vært både bjørn (Bjørndalen), ulv (Ulvavolden) og Gaupe (Gaupåsen). Hjortebestanden som er økende i dag, finnes spesielt i områdene rundt Røyrvatn.

1.2 Dagens bosetning

Hovednæringsveien i vassdraget har gjennom all tid vært jordbruk. I 1960 drev 74% av alle selvstendige arbeidstakere i jord- og skogbruk. Større gårder dominerer, men en finner også et relativt kraftig innslag av små bruk (fig. 9).

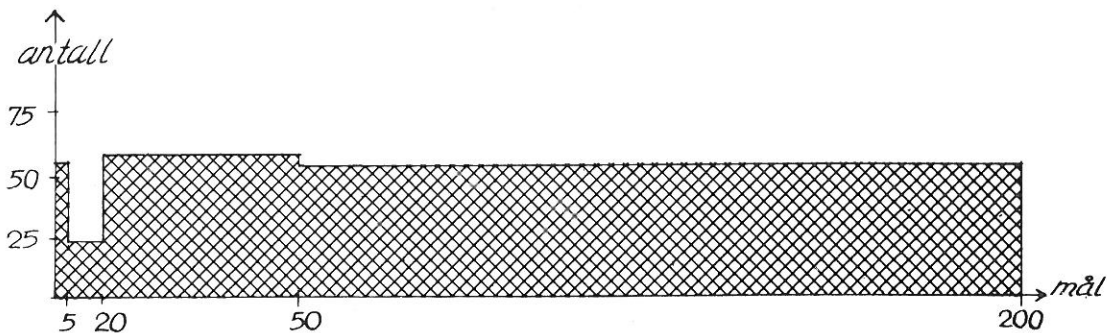

Fig. 9. Fordeling av bruk i Vikedalsvassdraget 1960
(Sum = 194). Jordbruksareal: 7,09 km².
Kilde: Norge, bind III 1965.

Hovedmengden av gårdene ligger på de frodige moreneavsetningene i Midtbygda. Her og ved Osen ligger de største gårdene (fig. 10).

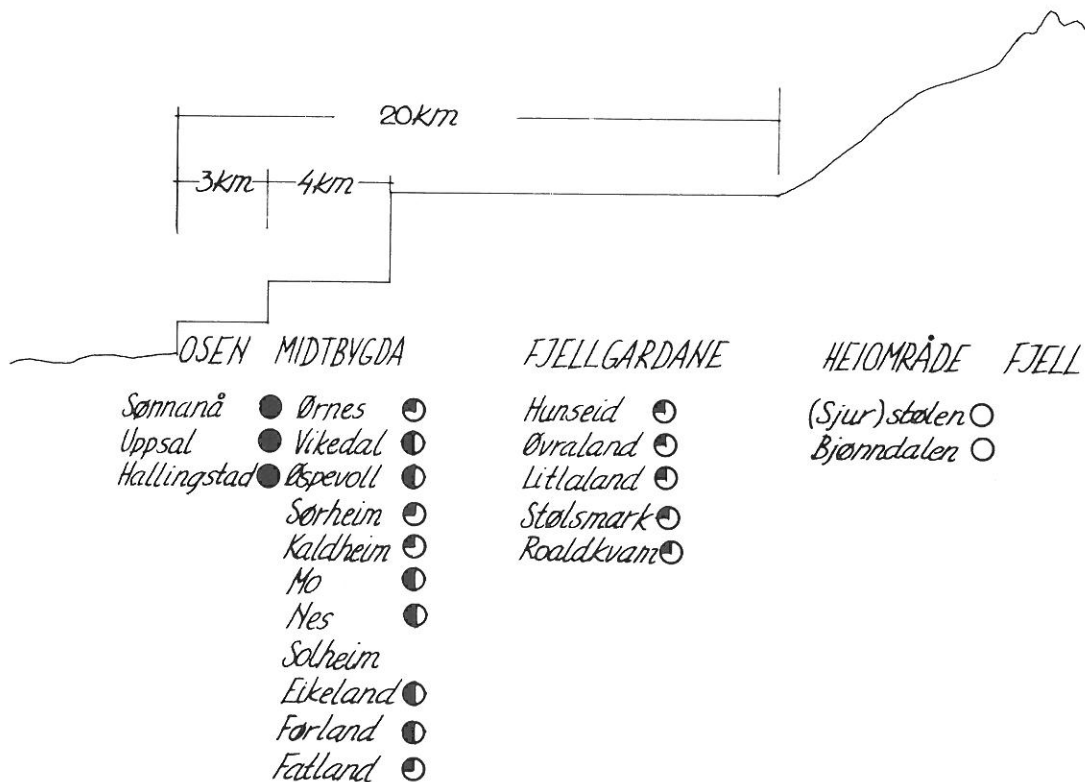

Fig. 10. Matrikkelgårdenes fordeling i hovedområdene i vassdraget. Opplysninger om det relative størrelsesforholdet gårdene imellom er hentet fra Skattematrikkelen av 1647.

- = helgård. Betalte $\equiv$ 6 riksdaler i skatt.
- ◐ = halvgård. Betalte mellom 3-6 riksdaler i skatt.
- ◑ = ødegård. Betalte $\equiv$ 3 riksdaler i skatt.
- = Betalte ikke skatt i 1647.

1.3 Adkomst til området

I dag er det bilvei fram til alle gårdene helt til enden av Fjellgardsvatn. Veiene følger hovedsakelig elvebreddene. Ferdselsveier over fjellet til Etne, som tar av ved Førland (Bordvegen), kan en ennå se spor av. Veien over til Sauda går opp fra Roaldkvam i østenden av Fjellgardsvatn via Stølebrekka og Bjørndalstien og deretter på nord-siden av Bjørndalsvatn. Stien er ikke vardet, men lett synlig i terrenget som tildels kan være svært bratt. Får etter veien mellom Søre Bjørndalen og Sandfjorden i S kan ennå skimtes.

2 REGISTRERING AV KULTURMINNER

2.1 Tidligere registreringer

I forbindelse med topografisk-arkeologisk registrering for Økonomisk Kartverk ble det i 1972 utført registreringer av synlige fornminner i de områdene hvor vi i dag finner gårdsbebyggelse. Det ble ikke lett etter kulturspor under markoverflaten i forbindelse med disse registreringene. Høyereleggende partier og områdene øst for Roaldkvam ved Fjellgardsvatn er tidligere ikke undersøkt av arkeologer.

2.2 Nyregistrering

I forbindelse med prosjektet "10 års vernede vassdrag" ble det utført registreringer av kulturminner sommeren 1980, i alt 9 dagsverk. Områdene øst for Fjellgardsvatn ble prioritert fordi vi regnet med at det var her det var størst sannsynlighet for at vi ville finne urørte kulturspor innen nedslagsfeltet. I de nedre deler av vassdraget er det større sannsynlighet for at det er vanskelig å påvise disse med våre tradisjonelle letemetoder, fordi folk gjennom generasjoner har arbeidet med jorda.

Eventuelle bosetningsspor langs elvebredden vil sannsynligvis også være forsvunnet fordi en etter hvert har dyrket opp helt inn til elvebredden. Områdedisponeringen var også foretatt ut fra arkeologers tidligere arbeid i vassdraget. Ukjente kulturminner ville en kunne oppdage i heieområdene.

2.3 Letemetoder/leteområder

På grunn av tidsrammen for registreringene lette vi hovedsakelig etter kulturminner langs én side av vannene, samt ved innløps- og utløpsos. Følgende vann ble undersøkt: Bjørndalsvatn, Knutsvatn, Botnavatn, Risvatn, Djupatjørn, Krossvatn, Fjellgardsvatn, Røyrvatn. (Vann som er understreket er registrert langs hele strandsonen).

Prøvestikk etter kulturspor under markoverflaten ble tatt 2x1 spadbredde. Disse ble undersøkt ned til steril grunn hvis ikke tilveksten var for kraftig, d.v.s. mindre enn 50 cm. Massen ble gravd gjennom med graveskje.

I tillegg ble det lett etter avfall fra redskapstilvirkning fra steinbrukende periode på stier og i eroderte soner langs vannene. Det ble tatt relativt få prøvestikk, 56 stk. i alt i heieområdet.

På strekningen Uppsalneset - Hallingstad lette vi på samme måte etter kulturspor under markoverflaten. Søkingen ble konsentrert i et belte mellom 20 m o.h. og strandkanten. I dette området ble det tatt 20 prøvestikk.

3 RESULTAT - REGISTRERTE KULTURMINNER

3.1 Innhold

Alle tidligere kjente og nyregistrerte kulturminner er med i denne rapporten. Hovedmengden består av faste kulturminner, men løse forn-

minner er også tatt med. Opplysninger om tidligere kjente fornminner er hentet fra Topografisk arkiv, Arkeologisk museum i Stavanger.

En del av de kulturminnene som er registrert er ikke automatisk fredet ved den nye kulturminneloven av 9. juli 1978. Det er også tatt med kulturminner som stammer fra tiden etter reformasjonen. En del av nyregistreringene stammer fra de siste hundreårene. Årsaken til at de kommer med i denne rapporten skyldes at det bare var arkeologene som undersøkte de høyestliggende partiene i nedslagsfeltet.

3.2 Ordning av kulturminnene

De registrerte kulturminnene er ordnet i rekkefølge etter elvas løp fra Fagratn til fjorden. Hvis et registrert kulturminne ikke ligger i direkte tilknytning til vassdraget, er det satt i sammenheng med nærmeste bekk/elv/innsjø, og det får dermed sin naturlige plass i rekkefølgen fra Ø-V.

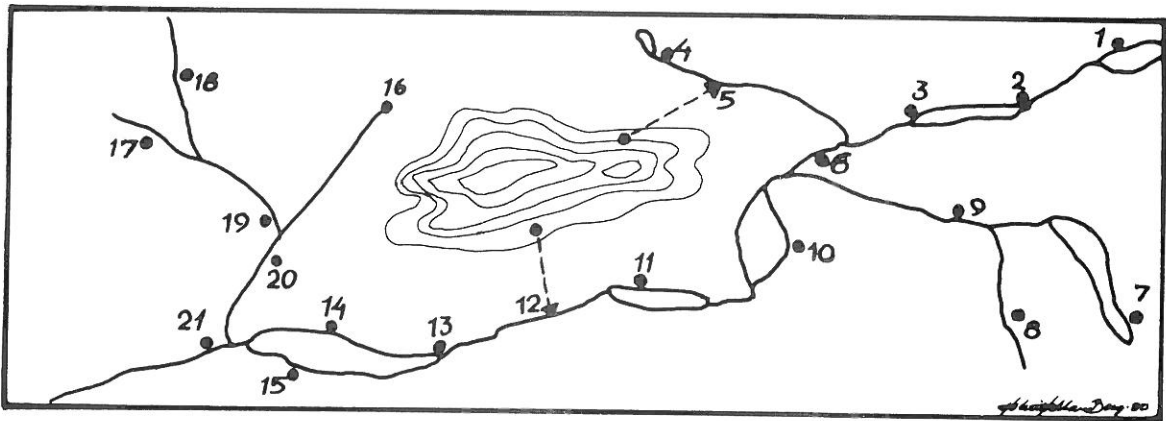

Fig. 11. Skisse over rekkefølgen av de registrerte kulturminner

Hver registrering har fått egen nummerering. Hvis det er funnet mer enn én forekomst av samme type kulturminne innenfor et mindre område, er de ført opp som ett registreringsnummer i denne rapporten. Hvis det derimot er funnet ulike kulturminnekategorier innenfor et lite område, har disse fått hver sitt registreringsnummer.

Ved hvert registrerte kulturminne er det ført opp på hvilket kartblad og ved hvilke koordinater forekomsten finnes. UTM-koordinater er brukt. Vikedalsvassdraget finnes på følgende kart i M 711 serien (målestokk 1:50 000): 1214 II Etne og 1213 I Vindafjord. Kulturminner som er registrert i forbindelse med kartleggingen for Økonomisk Kartverk i 1972, er også påført flyfotoserienummer.

3.3 Resultat

Det er nå registrert 75 lokaliteter med 135 enkeltminner innenfor Vikedalsvassdragets nedslagsfelt. Disse kulturminnene omfatter:

48 boplassminner	(gårdsanlegg, hellere, tufter, steinbuer)
33 gravminner	(gravfelt, enkeltgraver, middelalderkirkegård)
21 jordbruksminner	(inngjerding, åkerreiner, rydningsrøyser, stakkstøer)

2 ferdselsminner

24 gravfunn/løsfunn

7 annet

(navneopplysninger, bål plass, fjernete kultur-
minner)

BELIGGENHET	REG. NR.	KULTURMINNEKATEGORI	
Fagravatn	1	Hidler	
Bjørndalsvatn	2	Inngjerding	Indre Bjørndalen
	3	Tuft	Indre Bjørndalen
	4	Steinbu	Indre Bjørndalen
	5	Hidler	
	6	Steingjerde	
	7	Steingjerde	
	8	Gårdsanlegg	Gamleplassen
	9	Gårdsanlegg	Nordre Bjørndalen
	10	Tuft	
	11	Hidler + gjerde	
	12	Steingjerder	
	13	Hidler	Krono
	14	Hidler	
	Knutsvatn	15	Steinbu
16		Stølsanlegg	Liaseter
17		Tuft	Liaseter
18		Ferdselsvei	
Botnavatn	19	Tuft	Bjørndalen
	20	Tuft	
	21	3 tufter	Prestabotnseter
	22	Navnopplysninger	
	23	Hidler	Masshidleren
	24	Innhegning	
	25	Stakkstø	
Knipselvi	26	Tufter	
	27	Hidlere	
Risvatn	28	Tuft	
	29	Tufter	Ingristronda
Tjødno	30	Hidler	
	31	3 hidlere	Austbø
	32	Bålplass	
	33	Gårdsanlegg	Søre Bjørndalen
Krossv./Fjellgardsv.	34	3 tufter	Sjurstølen
	35	Tufter	Bjørnestien
Fjellgardsvatn	36	Løsfunn	Roaldkvam
	37	Gravrøys	Hunseid
	38	Løsfunn	Hunseid
Midtbygda	39	Gravfelt	Førland
	40	Løsfunn	Førland
	41	Løsfunn	Førland
	42	Gravfelt	Solheim u.Mo
	43	Gravhaug	Solheim u.Mo
	44	Gravhaug	Nes
	45	Gravfunn	Øvre Vikedal
	46	Hustuft (fjernet)	Øvre Vikedal
	47	Gravhaug (fjernet)	Øvre Vikedal
	48	Løsfunn	Øvre Vikedal
	49	Løsfunn	Øvre Vikedal
	50	Løsfunn	Øvre Vikedal
	51	Løsfunn	Nedre Vikedal
	52	Løsfunn	Vikedal
	53	Gravfunn	Vikedal

BELIGGENHET	REG. NR.	KULTURMINNEKATEGORI	
Osen	54	Gravfelt	Øvre Hallingstad
	55	Ferdselsvei	
	56	Gravfelt/haug	Øvre Hallingstad
	57	Gravhaug	Nedre Hallingstad
	58	2 gravhauger/ gravfunn	Oppsal
	59	Løsfunn	Oppsal
	60	Løsfunn	Oppsal
	61	Løsfunn	Oppsal
	62	Løsfunn	Oppsal
	63	Løsfunn	Oppsal
	64	Løsfunn	Oppsal
	65	Gravfunn	Oppsal
	66	Gravrøys	Oppsalneset
	67	Gravfelt (fjernet) gravfunn	Sønnanå
	68	Løsfunn	Sønnanå
	69	2 gravrøyser	Sønnanåneset
	70	Gravrøys	Sønnanåneset
	71	2 gravrøyser	Sønnanåneset
	72	Løsfunn/Depot- funn	Sønnanå
	73	Løsfunn	Sønnanå
	74	Løsfunn	Sønnanå
	75	Middelalder- kirkegård	Sønnanå

4. KULTURHISTORISKE VERNEVERDIER

Vikedalsvassdraget har sin største verdi som type- og referansevassdrag for regionen. Det er ytterst få "fjell-til-fjord-vassdrag" igjen i Rogaland. Fylket har svært sammensatte naturforhold. Det er derfor viktig at ulike vassdrag fra forskjellige regioner gis varig vern. Vikedalsvassdraget hører geografisk mer naturlig til de indre strøk av Sunnhordland enn områdene sør for Boknafjorden. Skal en få en forståelse av hvorledes folk gjennom forskjellig tid har utnyttet vekslende naturvilkår, må en bestrebe seg på å ta vare på ulike naturmiljø.

Til tross for at registreringene ikke på noen måte er fullstendige, antas de registrerte kulturminnene å avspeile det som er representativt for indre fjordstrøk i Nord-Rogaland. Hovedmengden av de registrerte kulturminnene ligger i områder som er bosatt i dag. Enkelte av kulturminnene hører inn under verneklasse II i utredningen om verneverdige områder i Nord-Rogaland utført for Regionplanrådet for Rogaland (1978) (reg.nr. 42 Gravfelt - Solheim u.Mo, reg.nr. 56 Gravfelt - Øvre Hallingstad, reg.nr. 69, 70, 71 Gravrøyser - Sønnanåneset og reg.nr. 75 Middelalderkirkegård - Sønnanå). Det er likevel ikke disse enkeltminnene som i denne sammenheng synes å være det viktigste vernekriteriet. En rangering av enkeltminners verneverdi vil alltid være avhengig av forskningsintensiteten til gitte tider og av forskeren selv, idet han alltid vil velge ut problemstillinger som ligger tettest opp til ens egen verdioppfatning. Dagens forskere legger vekt på andre spørsmål enn gårdsdagens. Morgendagens vil høyest sannsynlig fokusere forskningen på andre problem enn de vi er opptatt med. Det er derfor viktig at områder "fryses ned" til et senere tidsrom. De kulturminnene som ligger igjen i dag, utgjør bare et lite utvalg av det som en gang har eksistert. Skal en ha mulighet for å kunne gi et variert og representativt bilde av historieforløpet, må en i langt større grad enn tidligere ta vare på de spor som er igjen. Dette gjelder ikke bare selve kulturminnene, men også rammen omkring dem, kulturlandskapet.

4.1 Fravær av kulturminner er vesentlig vernekriterium

Ut fra min forkunnskap om området formulerte jeg spørsmål som: Har det rike laksefisket i Vikedalsvassdraget og de gode fiskebankene utenfor utløpet av elva fristet folk til å slå seg ned her? Er det mulig å bruke gode fiskeplasser som lokaliseringsfaktor for den første bosetningen i vassdraget? Prøvestikk etter boplass-spor under markoverflaten i de aktuelle områdene var alle negative. Oppdyrking av elvebreddene på aktuelle letesteder vanskeliggjorde arbeidet. Til nå er det ikke kjent spor etter folk som kan ha levet av en kombinasjon av småviltjakt, fiske og sanking i de nedre deler av vassdraget, der hvor de gode fiskeplassene ligger.

Det samme bildet finner en i de høyereliggende deler av nedslagsfeltet. Til tross for at dette er det eneste høyfjellsområdet i Nord-Rogaland, er det ikke påvist spor etter folk med ren fangstøkonomi.

Skyldes dette at området ikke har gitt levevilkår for grupper med slik økonomi? Er fjellområdene for små og isolerte til at de selv rett etter isens tilbaketrekning ikke har gitt livsvilkår for reinstammer? Snørike vintre har muligens gitt dårlige beitevilkår store deler av året?

Vilt, som har sitt revir i andre økologiske soner, synes heller ikke å ha fristet folk med ren fangsttilpasning. Folk synes å ha valgt andre

områder for bosetning. I de ytre strøk av Nord-Rogaland finnes tallrike spor etter fangstfolk. Sporene avtar kraftig etter hvert som en nærmer seg fjordbygdene.

Hvis fravær av kulturspor fra fangststeinalderen er reell og ikke forårsaket av begrensede registreringer, er det viktig at området bevares for å belyse hvilke betingelser som må være tilstede for å gi overlevelsesmuligheter for folk med denne typen økonomi. Et område kan være verneverdig selv om kulturspor mangler, fordi det får fram kontrastene.

4.2 Fysiske forhold setter grenser for bosetningen

Det er først etter at folk tar til med å manipulere jorda, vi finner bosetningsspor i Vikedalsvassdraget. Naturforhold gitt gjennom berggrunn, morneavsetninger og klima synes å ha vært utnyttet gjennom hele jordbruksfasen av vår historie. Vi har vitnesbyrd om det enkle jordbruket til steinalderbøndene (reg.nr. 48, 49, 50, 51, 60 og 63). Ut over alle de enkle økseformene kjenner vi ikke til spor etter slike grupper. Skal en ha håp om å finne disse, må vi benytte andre letemetoder enn de vi tradisjonelt bruker. Hvis steinalderbøndene slo seg ned på de samme stedene hvor dagens gårder ligger, må vi avdekke større arealer i eng- og beiteområder. Slike letemetoder har gitt positive resultat andre steder i Norge.

Endringsprosesser er viktige forskningsfelt. Når har det skjedd en endring fra at området var uinteressant for folk til at det ble interessant? Når slo de seg ned her? Hvor langt var jordbrukstilpasningen kommet? Kom de vestfra, østfra eller nordfra? Hvor finner vi parallellene til de første dataene vi har i Vikedalsvassdraget? Dataene må plasseres i en bestemt tidssammenheng slik at de kan sammenlignes med andre historiske fenomener (før, samtidig, senere). Slike spørsmål vil en først kunne belyse gjennom vegetasjonshistoriske analyser.

Vikedalsvassdraget har en del dalterskler. Ut fra de data vi har til nå, kan det se ut som om disse har satt naturlige rammer for bosetningen. Det synes som om disse tersklene først forseres når drivbar jord blir en mangelvare. Spor etter steinalderbøndene synes å ligge konsentrert rundt Osen, spor etter eldre jernaldergårder ser ut til å stoppe ved Låkafooss, mens spor etter gårdsbosetning fra yngre jernalder finnes i områdene rundt Fjellgardsvatn. Utnyttelse av heieområder til fast bosetning får en først i middelalderen.

For å teste om oppkomst, ekspansjon og eventuelle ødetider følger en slik trinnvis utvikling og at fysiske forhold har skapt barrierer til visse tider, må en ta i bruk vegetasjonshistoriske analyser. Slike metoder vil også kunne kaste lys over når stølsbruket oppsto i vassdraget. Opptrer beiteindikatorer i øvreliggende områder samtidig som vi finner åkerbruksindikatorer i lavere deler av vassdraget, må dette kunne trekkes inn i problemkomplekset om stølsbrukets betydning i økonomien.

Ut fra navngivningen på gårdene kan det se ut som om områdene først har vært nyttet som utmarksressurser før en fikk fast bosetning, eks.: Litlaland, Øvraland, Stølsmark, Stølen som ligger rundt Fjellgardsvatnet. Fra dette området kjennes ingen kulturspor som er yngre enn siste del av forhistorien.

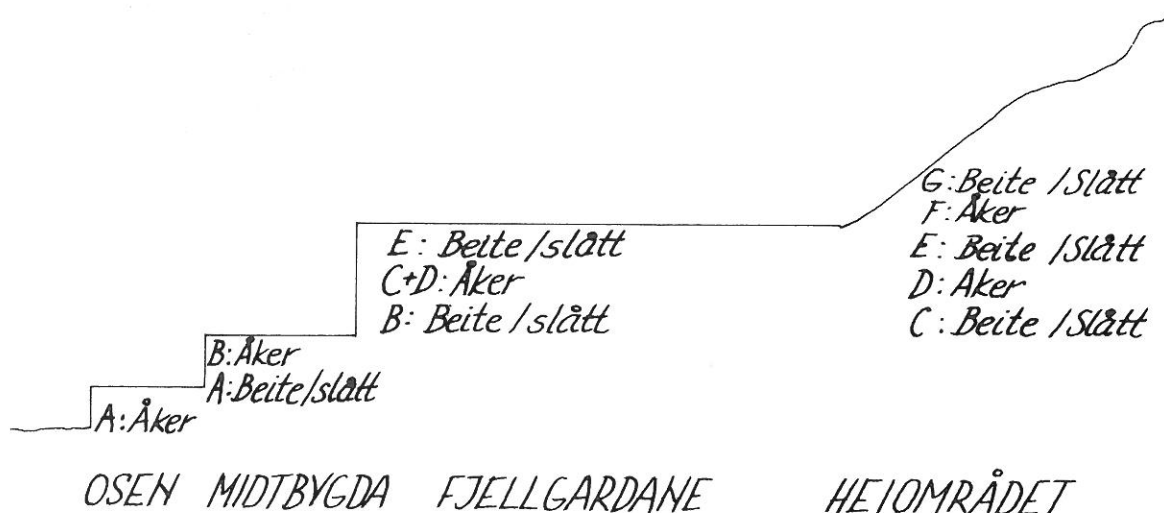

Fig. 12. Skjematisk skisse over antatt bosetningsutvikling i Vikedalsvassdraget

- A: Opptak i steinbrukende periode
- B: " i eldre jernalder
- C: " i yngre jernalder
- D: " i tidlig middelalder
- E: " i sen middelalder
- F: " i 1600 - 1800-tall
- G: " i 1900-tall

Forholdene i Vikedalsvassdraget synes å ligge godt til rette for studie av demografiske problemstillinger. Bygda utgjør et vel avgrenset lokalsamfunn. De bratte dal- og fjellsidene skaper naturlige stengsler for tilgang på god dyrkingsjord.

Navngivingen i området avspeiler at bygda har vært isolert. Folk på ferd nord- og sydover har hatt behov for å betegne Ospartiet. Vikedal betyr "dalen ved vika". Elveløpet har derimot ikke vært nødvendig å skille ut. Det har ikke fått navn som gjør at ferdselsfolk kan ha skilt denne ut fra andre elver i området. Den heter kort og godt: Elvi. For folk i bygda har dette vært tilstrekkelig navngiving. Det eksisterte ingen konkurrerende elver. En visste hva en snakket om når en sa Elvi.

At daltersklene har satt stengsler for samkvem folk i mellom også innenfor nedslagsfeltet, sees ut fra navngivingen av to av sideelvene. Helt nord i Midtbygda renner Litlaelvi ut i Elvi ved Førland. I heieområdet mellom Fjellgardsvatn og Krossvatn renner en ny Litlaelvi ut i Elvi ved Sjurstølen. Når en i en avstand på mindre enn 10 km finner to elver med samme navn, må det avspeile at folk har hatt lite samkvem. Låka fossen og den trange, kronglete dalen SV for Fjellgardsvatn er en fysisk barriere som har skapt isolerte små samfunn.

4.3 Middelalder på landsbygda

Vår kunnskap om middelalderbosetningen utenfor byområdene er liten. Dette er et forskningsfelt som arkeologer tidligere ikke har berørt.

I dag kjenner vi et gårdsanlegg som må gå tilbake til middelalderen (reg.nr. 33 - Søre Bjørndalen). En vil sannsynligvis ved videre undersøkelser finne flere anlegg som er tatt opp i middelalder. Det er naturlig å tro at områder som har hatt fast gårdsbosetning på 1700-tall og som ligger mindre marginalt til enn området ved Søre Bjørndalen, er ryddet i middelalder.

4.4 Overgang hedendom/kristendom

Vestlandet regnes for ett av de områdene som først ble kristnet i Norge. Dette har bl.a. vært brukt som forklaring på den lave funnmengden fra vikingtid i Rogaland. Sett i relasjon til foregående perioder og til landet som helhet, er det svært få funn fra de siste århundrene i forhistorisk tid. Dette er en rimelig forklaring når en vet at mesteparten av vår kunnskap om forhistorien stammer fra gravfunn.

Når ble kristendommen vanlig blant folk flest?

Når ble den så utbredt at den resulterte i gravleggelse uten gravgaver? I hvilke områder, i hvilke sosiale lag var det den først fikk innpass? Skjer det like raskt i de indre fjordområdene som i ytterkystområdene. Det er i de siste områdene en kan forvente et tettere samband med England, det landet som fikk så stor innflytelse for folk på vestkysten. Hvordan kan en teste slike problemstillinger? Mangel på gravfunn fra de siste århundrene kan brukes. Likeledes kan de registrerte kirkegårdene fra middelalderen være svært viktige som kildemateriale. Hvis de har vært lokalisert til samme sted fra kristendommens innførelse, kan en ved hjelp av utgravinger og dateringer skaffe data om opptak. Elementer ved gravskikk ved de første kristne begravelsene må kunne settes i sammenheng med andre gravanlegg fra periodene rett forut i tid for å kunne belyse overgangsfasen.

I Vikedalsvassdraget er det registrert en kirkegård fra middelalderen. Denne går i hvert fall tilbake til 1100/1200-tallet da vet en at kirken lå her. Muligens er den eldre. Sunnanå-gården antas ut fra kildene å være en av de viktigste, betydningsfulle og største i forhistorisk tid. Ved utgraving og datering av dette anlegget (reg.nr. 75) kan en få vite når den ble tatt i bruk. Likeledes må en kunne få svar på om elementer registrert ved andre gravanlegg (f.eks. reg.nr. 54) kan brukes til å belyse denne overgangsfasen.

Hvis en skal tillegge ytre maktfaktorer innføringen, vil en forvente at dette i et så avgrenset område som Vikedalsvassdraget utgjør, skjedde noenlunde samtidig. Var det hjemvendte, omvendte mennesker fra vikingtoktene som sto bak, kan en ikke forvente at dette skjedde synkront over hele området.

4.5 Pedagogisk verdi

Om det viser seg ved videre undersøkelser at den skisserte modellen for opptak og ekspansjon innen de ulike områdene innebærer riktighet, er det av stor pedagogisk verdi at vassdraget ikke bygges ut. Skal en forstå menneskets evne til å tilpasse seg forskjellige vilkår gjennom ulike stadier i historien, må landskapet i heieområdet bevares. Uten den visuelle opplevelsen som landskapet gir, forflates opplevelsesverdien.

At vassdraget har spilt en vesentlig rolle for bosetningen i området, finner en også vitnesbyrd om gjennom gårdsnavnene. Av de 20 matrikkelgårdene i dette vassdraget er det omlag halvparten som inneholder ord som viser at tilhørigheten til elva har vært utslagsgivende.

Oppsal og Sunnanå (gårder på oversiden og nedsiden av elva), Vikedal (der elva danner en vik), Nes (på et nes ut i elva), Ørnes (neset der det vokser older), Bale (jevn forhøyning langs strand-/elvbredde), Fatland (stedet der en kan ta seg over elva), Roaldkvam (gården ved dalen i bunnen av vannet) (roald = ro = krok, hjørne), Hunseid (Honnsa) (tidligere navn på Fjellgardsvatnet).

5. LITTERATUR

Jønsson, Ø. 1976: Befolkningen og arealbruken i Fjellgardane og Bjørndalen i Vindafjord og Etne kommuner. (Upublisert hovedfagsoppgave, Geografisk Institutt, Universitetet i Bergen. Våren 1976).

Myklebost, H & Strømme, S. (red.) 1963: Norge I-III, Oslo.

Rygh, O. 1915: Norske Gaardnavne i Stavanger amt. Utgivne med tilføjede forklaringer af Magnus Olsen. Kristiania.

Skattematrikkelen 1647. Bind X. Rogaland Fylke. Oslo 1978.

Thomsen, H., 1979: Hva landskapet forteller. I: Bygd og by i Norge: Rogaland. Aadnøy, A. (red.). Oslo.

VEDLEGG I

REGISTRERTE KULTURMINNER I VIKEDALSVASSDRAGET

R.nr. 1. Hidler, Fagravatn, 1214II UTM:40709?. Under Grånuten ligger en hidler med oppmurt levegg som kalles Tjuvhidleren. Navnet skyldes ifølge sagnet at her har en mann bodd og livnært seg ved å tjuvslakte sau. Informant: Johannes O. Kambo, Etne.

Bjørndalsvatnet (434 m.o.h.)

11 negative prøvestikk langs hele strandsonen. 13 registrerte synlige kulturminner.

R.nr. 2. Inngjerding (Indre Bjørndalen), Bjørndalsvatn, 1214II UTM:394105. Halveis mellom vannspeil og brattheng mellom små blankskurte berg ca. 100 m NV for fossen og 3 m Ø for bekk. Lengde: 40 m. Funksjon: Stenger for sauenes ferdsel mot Ø der hvor åkeren har ligget. Alder: Samnsynligvis ny tid.

R.nr. 3. Tuft (Indre Bjørndalen), Bjørndalsvatn, 1214II UTM:394104. 100 m NV for fossen i vestenden av vannet på en liten morenerygg. Mål: 10 m x 3 m. Lengderetning: Ø-V. 2 rom. Murhøyde: S: 0,5 m, N: 1,4 m. Bredde: 0,6 m. Bygget i tørrmursteknikk. Inngang på vestsiden.

Fig. 13. R.nr. 3. Indre Bjørndalen

Fig. 14. R.nr. 4. Indre Bjørndalen

R.nr. 4. Steinbu, Bjørndalsvatn (Indre Bjørndalen), 1214II UTM:393103. 85 m Ø for r.nr. 3, 50 m N for vannet. Bua er nedgravd i bakken, slik at langveggene og nordre kortvegg går i ett med marknivå. Indre mål: 5 x 4 m (lengderetning N-S). Murhøyde: 1 - 2 m. Inngang i S mot vannet. Prøvestikk: Kullag 8 cm regnet fra markoverflaten, deretter "steril". Fra bua går et 65 m langt gjerde opp mot bekk i NV og et 27 m langt gjerde ned mot vannet i SØ. Funksjon: Avgrensing av slåtteleland for sauer?

R.nr. 5. Hidler, Bjørndalsvatn (Indre Bjørndalen), 1214II UTM:393103. 24 m Ø for r.nr. 4. Tresidig gulvflate: 7 x 4,5 m. Takhøyde v/dråpefall: 3 m, innerst: 0,7 m. Rester etter oppbygd mur i S ved inngangen til hidleren. Intet kulturlag utover ny sauemøkk. Funksjon: Utløe.

R.nr. 6. Gjerde, Bjørndalsvatn, 1214II UTM:393103. Rett N for r.nr. 5 går et 30 m langt steingjerde med lengderetning N-S. Dette stenger for sauer mellom hidler og bergveggen ovenfor.

R.nr. 7. Gjerde, Bjørndalsvatn, 1214II UTM:390103. Mellom vann og berg ligger et 5 m langt steingjerde. Sauestengsel.

R.nr. 8. Tufter, gjerder, åkerlapper, Bjørndalsvatn (Gamleplassen), 1214II UTM:386105. Tuftene ble ikke gjenfunnet i 1980. Disse skal ifølge informant Flesland, Etne stamme fra den eldste bosetningen i Nordre Bjørndalen. Helårsbosetning, fraflyttet omlag 1850. Området avgrenses av et 5 m langt gjerde i V og et 86 m langt gjerde i Ø.

R.nr. 9. 2 tufter, rydningsrøyser, brønn, Bjørndalsvatn (Nordre Bjørndalen), 1214II UTM:383105. På et platå over Bjørndalsvannet, rett under kraftlinja. Tuft 1: (lengst i N) - Indre mål: 7 x 7 m (1 m skut). Tuft 2: Indre mål: 5 x 5 m. Bygget i tørrmursteknikk. Stor jordfast stein danner vegg i NNV: Murhøyde: 1,2 m. Brønn: Diameter 1 m. V for tuftene ble det registrert 8 rydningsrøyser. Fast bosetning i følgende skrevne kilder fra 1700-tallet: (Jønson 1976:124).

Fig. 15. Nordre Bjørndalen

R.nr. 10. Tuft, Bjørndalsvatn, 1214II UTM:383105. 3 m Ø for liten bekk V for Nordre Bjørndalen. Indre mål: 3 x 4 m. Åpning mot SØS. Funksjon: Utløe? Kvernhus?

R.nr. 11. Hidler - Gjerde, Bjørndalsvatn, 1214 II UTM:383105. 400 m V for stående hytte på Nordre Bjørndalen ligger en blokkhidler. Den er omsluttet av gamle steingjerder. Fra hidleren til bekken går et 40 m langt gjerde. Gulvflate: 3 x 2 m. Prøvestikk bak steinblokken viste et kontinuerlig kullholdig jordlag i en dybde av 10 cm fra mark-overflaten. Funksjon: Utløe?

R.nr. 12. Steingjerder/Murer, Bjørndalsvatn, 1214II UTM:385101. 2 oppmurte gjerder stenger av en smal brem mellom vann og berg. Disse ligger 20 m fra hverandre. Lengderetning: N-S. Vestre gjerde: 10 m langt. Østre gjerde: 2 m langt. Funksjon: Omhegning av slåtteland?

R.nr. 13. Hidler, Bjørndalsvatn, "Krono", 1214II UTM:384100. Under nedrast blokk på sørsiden av vannet ligger en blokkhidler. Rester etter oppmurt vegg i NNW. Hidleren har 2 rom i to ulike nivå. A: Det lavestliggende rommet ligger i nivå med vanlig markoverflate. Det har åpning mot NV. Gulvplass: 4,5 x 2,8 m. Takhøyde v/åpning: 1,8 m. Innerst: 0,7 m. Prøvestikk rett utenfor dråpefallet viste kullbiter i et kontinuerlig lag ned til 14 cm under markoverflaten. Ingen daterende element ble funnet. B: Øvre oppholdsrom har inngang mot SØ. Gulvflaten er ryddet, men uten kulturlag. Gulvplass: 3,6 x 3,5 m. Takhøyde: 0,4 - 1 m. Alder uviss.

Fig. 16. R.nr. 13. "Krono" - Hidler ved Bjørndalsvannets S-ende. Nordre Bjørndalen (r.nr. 9) ligger på andre siden av vannet.

Fig. 17. R.nr. 13. "Krono" - Inngangspartiet

R.nr. 14. Hidler, Bjørndalsvatn, 1214II UTM:378102. Under stor blokk 15 m N for vannet i storsteinet ur. Rester etter oppmurt levegg i SV. Høyde på mur: 0,7 m. Ryddet gulvflate: 1,5 x 2,4 m. Takhøyde: 1,2 - 2 m. Fra blokken ned mot vannet går et 7 m langt steingjerde. Vegetasjonen rundt hidleren er frodig. Funksjon: Utløe? Adkomsten til hidleren er vanskelig, og selv om det finnes vegetasjon rett rundt hidleren, er det lite ellers her i ura. Gjerde tilsier at man har stengt av for sauer. Terrenget rundt kan heller ikke ha fristet saueene spesielt. Hidleren ligger rett ved ferdselsveien Etne/Bjørndalen og Vikedal/Sauda. Muligens har den vært nyttet som overnattingssted under ferdsel eller i forbindelse med sauesanking om høsten.

Knutsvatn (ca. 600 m.o.h.).

4 negative prøvestikk. 4 registrerte synlige kulturminner.

R.nr. 15. Steinbu, Knutsvatn (Liaseter), 1214II UTM:364114. På østsiden av vannet på langstrakt morenerygg ligger en steinbu som delvis er inngravd i bakken. Den er bygget i tørrmursteknikk og har inngang mot SV. Bua består av 2 rom i to ulike nivå. Rom i S (for dyr: Indre mål: 2,5 x 2 m. Murhøyde: 1,2 m. Rom i N (menneskebolig - høyesteliggende): Indre mål: 2,5 x 2,5 m. Murhøyde: 1 m. Bua har hatt helledekt tak. Hellene har små hull for feste.

R.nr. 16. Tuft, Knutsvatn (Liaseter), 1214II UTM:364114. 150 m SSØ for r.nr. 15 ligger en tuft som har hatt 3 rom. Stor, jordfast stein danner endevegg i SSØ. Tufta måler: 18 x 4 m.

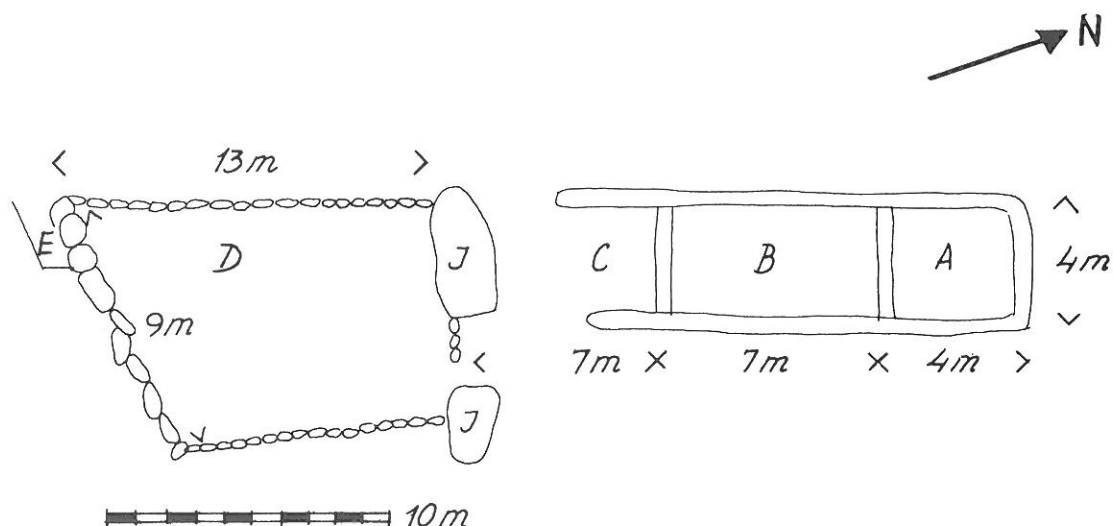

Fig. 18. Skisse over tufta ved Liaseter - r.nr. 16.

- A: Rom i NNV: 4 x 4 m - Murhøyde: 0,7 m
- B: Midtre rom: 7 x 4 m - Murhøyde: 0,7 m
- C: Rom i SSØ: 7 x 4 m - Murhøyde: 1,7 m
- D: Inngjerdet område av lave steingjerder og ur. Adskilt fra tufta ved stor, jordfast blokk. Mål: 13 x 9 m.
- E: Hidler kant i kant og SSØ for inngjerdingen. Mål på gulvflate: 1 x 1,5 m.

Flere hidlere ligger S for anlegget i blokkmark.

R.nr. 17. Tuft, Knutsvatn (Liaseter), 1214II UTM:364114. 70 m V for r.nr. 16 ligger en tuft med skut bygget inntil jordfast stein. Mål: 6 x 6 m. Murhøyde: 2 m. Inngang mot NV.

R.nr. 18. "Austmannabrekka", Ferdselsvei. Stølsveien på strekningen mellom Liaseter og Prestebotn ved Botnavatn er godt vardet. Dette er den gamle drifteveien mellom Etne/Suldal/Østlandet.

Botnavatnet (430 m.o.h.).

13 negative prøvestikk, 8 registrerte kulturminner.

R.nr. 19. Tuft, Botnavatnet "Bjønndalen" (Kattastøl??), 1214II UTM: 373101. Tufta er bygget inntil SV-siden av stor blokk. Berget utgjør en langvegg. Indre mål: 3,3 x 4,4 m. Høyde på muren: 1 m. Inngang mot V. 1800-tall? Informant Flesland, Etne opplyser at V for denne tufta har det ligget en eldre tuft ved deres uteildsted. Her har de plukket opp ildslagningsflint, deler av jerngryte, takheller med hull o.l.

R.nr. 20. Tuft, Botnavatnet, 1214II UTM:370102. V for vardet sti Etne-Bjørndalen i skråningen opp fra Botnavatn ligger rester etter en ny hytte/bu med murt grunnmur og reisverksvegger. Bygget under siste krig.

R.nr 21. 3 tufter, Botnavatnet, "Prestabotnseter", 1214II UTM:373099. Tuftene ligger på begge sider av elva. (Se etnologisk rapport v/A. Tyssen.)

R.nr. 22. Opplysning om navn, Botnavatnet, 1214II UTM:374099. Søndre del av Bjørndalsvåg kalles "Bloss" = Utsyn. Den store helleren N for Botnavatnet og Ø for bekken kalles "Bokkaskoro" - her ble bukkene plassert. Berget på neset på N-siden av vannet kalles "fugleberget". Her hekket tidligere store kolonier av svaler. Informant: Flesland, Etne.

R.nr. 23. Hidler, Botnavatnet, "Masshidleren", 1214II UTM:379088. Under stor, skråttstilt blokk som hviler mot en loddrett bergvegg ligger en stor, skjernet hidler. Stien fra Søndre Bjørndalen på øst-siden av vannet går nå tvers gjennom denne. Gulvnivået er tydelig ryddet og flatet ut. Gulvflaten er vel 70 m². Takhøyden er for det meste over 2 m. Hidleren har åpning mot N og S. På grunn av en stor, nedrast blokk inne i hidleren, er det dannet 2 naturlige rom med ½ - 1 m høydeforskjell på gulvnivåene. Det lavestliggende rommet i V har en gulvflate på 8,5 x 4 m. I den vestligste delen av dette er det et oppbygget gulv som gir soveplass for 2 personer. I SV del er det en liten hule med god plass for 1 person. Tynt kulturlag. Det øverste rommet i øst har en gulvflate på 10 x 3,5 m. Tynt kulturlag. Ingen spor etter levegger. Hidleren har fått navnet etter den første personen som slo seg ned på Søndre Bjørndalen. Han rakk ikke å få bygget seg skikkelig husvære før vinteren kom, slik at han og sauene holdt til her det første året. Informant: Johannes O. Kambo, Etne.

Fig. 19. Masshidleren på Ø-siden av Botnavatnet - R.nr. 23.

Fig. 20. Masshidleren. Utsikt fra åpningen mot Botnavatnets N-ende - R.nr. 23.

R.nr. 24. Innhegning, Botnavatnet, 1214II UTM:380096. På S-siden av neset V for innløpsosen til Botnavatnet er det en trapesformet innhegning der strandlinjen utgjør hypotenusen i trekanten. Ved denne innhegningen har man ikke, som vanlig i området, utnyttet de naturlige stengslene som bergskortene har utgjort. Funksjon: Innhegning for sau? Neset mellom Bjørndalsvatn og Botnavatn brukes i dag til innsamling og utskilling av sau som beiter i området. Utskillingen foregår 2-3 dager om høsten. Informant: Flesland, Etne.

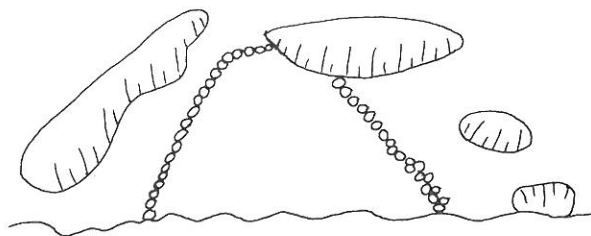

Fig. 21. Skisse av r.nr. 24.

R.nr. 25. Stakkstø, Flotavatn, 1214II UTM:35?10?. I skråningen ned fra Fagerlitind mot Flotavatn ligger en stakkstø under en hidler. Informant: Flesland, Etne.

R.nr. 26. Tufter, Knipselvi, 1214II UTM:36109?. Ved Knipselvi mellom Flotavatn og Djupatjønn er det tufter etter støl over tregrensen omlag 475 m o.h. Informant: Flesland, Etne.

Risvatn (502 m.o.h.).

I nordre del lette vi etter kulturminner fra steinbrukende tid med negativt resultat.

R.nr. 27. Hidlere, Risvatn, 1214II UTM:40?05?. På strekningen Søndre Bjørndalen - Tysselandsdalen er det flere hidlere for oppbevaring av høy. Informant: Johannes O. Kambo, Etne.

R.nr. 28. Tuft, Risvatn, 1214II UTM:388071. Ny hytte, Dyrali, er satt på eldre tuft. Alder: uviss.

R.nr. 29. Tufter, Risvatn, 1214II UTM:38?06?. Området V for utløpsosen av Risvatn kalles Ingristronda. Her ligger tufter og steingarder som skiller mellom inn- og utmark. Informant: Johannes O. Kambo, Etne.

Fig. 22. Risvatnets S-ende. Her går ferdselsveien over til Tysseland - Sandsfjorden/Saudafjorden/Hylsfjorden.

Tjødno (464 m.o.h.).

6 negative prøvestikk, 4 registrerte lokaliteter med kulturminner.

R.nr. 30. Hidler, Tjødno, 1214II UTM:388076. I skråningen ned fra Bjørndalsnuten i blokkrik mark er det bygget en mur mellom to store blokker. Muren er 1 m lang og 0,5 m høy. Under blokkene er det 3 x 3 m stor gulvflate. Takhøyden: 1,5 m. Funksjon: Utløe.

R.nr. 31. Hidlere/Ildsteder, Tjødno, "Austbø", 1214II UTM:386078. I skråningen ned fra Bjørndalsnuten i blokkrik mark ligger 3 blokkhidlere omgitt av frodig vegetasjon. A: (lengst i V): Gulvflate: 1,2 x 1 m. Takhøyde: 0,8 m. Ildskjøernet tak. 2 cm under markoverflaten er et 1 cm tykt kullag. B: Rett øst for A tilsvarende blokkheller. Gulvflate: 1 x 1 m. Takhøyde: 0,6 m. Intet kulturlag. C: 16 m Ø for B er det murt igjen en sprekk på ØNØ-siden av 2 flyttblokker. Gulvet er planert ut slik at det dannes en tresidig flate. Gulvflate: 1,5 x 2 m. Prøvestikk utenfor dråpefallet viste et 10 cm kontinuerlig kullag fra markoverflaten.

R.nr. 32. Tjødno, 1214II UTM:382079. Bålplassen måler 2 x 3 m. Murhøyden: 0,5 m. Her ble det tent store bål for å skremme vekk bjørn. Informant: Johannes O. Kambo, Etne.

Fig. 23. R.nr. 32 - Bål plass - brukt til å skremme vekk bjørn ifølge tradisjonen.

R.nr. 33. 10 Tufter, 4 Rydningsrøyser, Tjødno (gnr. 54) "Søndre Bjørndalen", 1214II UTM:383080. På toppen av en større morenerygg 30 m over og N for Tjødno ligger 10 tufter og 4 rydningsrøyser. Tuftene synes ikke å ha vært i bruk samtidig. Søndre Bjørndalen har, ifølge skrevne kilder, hatt fast bosetning fra 1600-tallet (Jønson 1970:135). Senere har området vært nyttet som støl. I dag finnes det en hytte på stedet. Ut fra prøvestikkene er det naturlig å anta at vi har tre ulike bosetningsfaser representert. Den eldste fasen ligger 22-23 cm under markoverflaten. Den neste 8 cm under markoverflaten, og stølsfasen fra 1800-tall (Jønson 1976:137) har minimal tilvekst over kulturlaget.

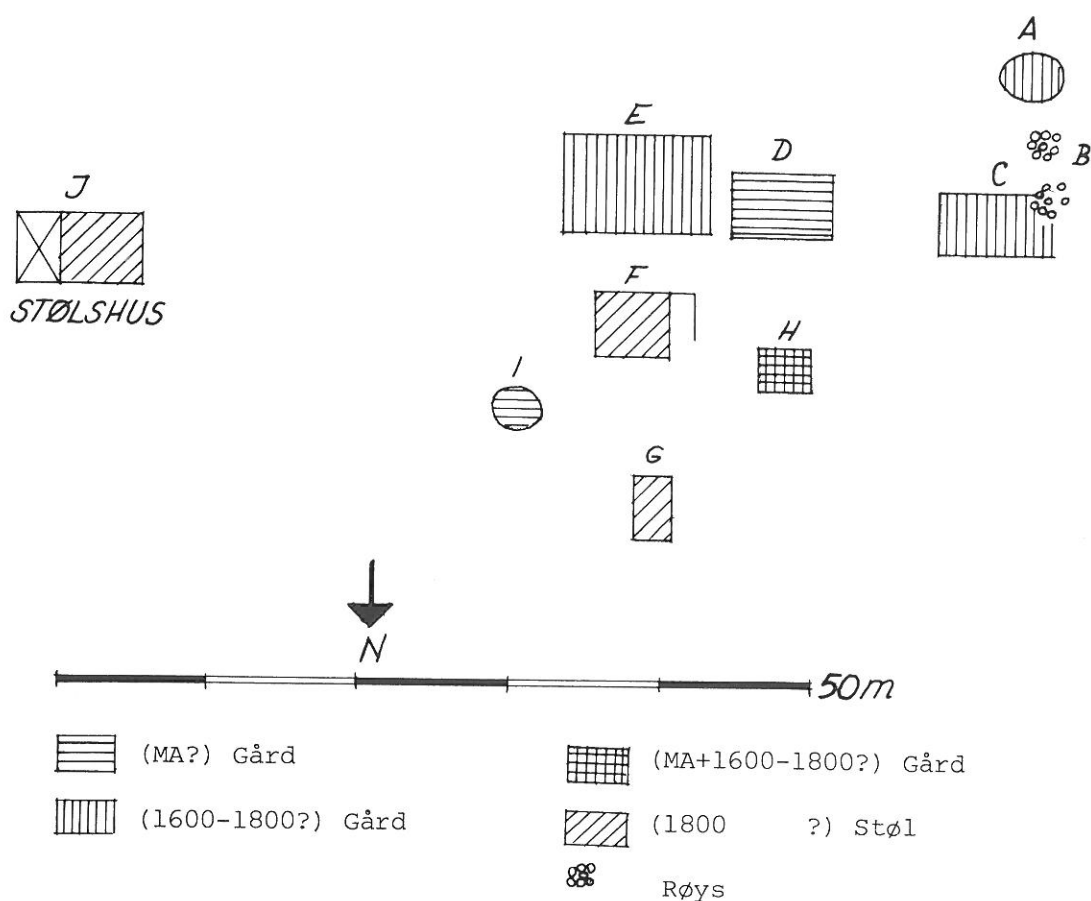

Fig. 24. Skisse over anlegget på Søndre Bjørndalen (gnr. 54), Vikedal k., Rogaland - R.nr. 33.

forts.

R.nr. 33. A: Tuft lengst i V er nå synlig som en oval forsenkning. Diam.: 3,5 m, dybde: 0,2 m. Prøvestikk ga kullbiter 10 cm under markoverflaten (muligens fra gårdsbosetningen 1600-1800).

B: Rydningsrøys, 2 m N for tuft A. Består av rundkamp og heller. Diam.: 1 m, høyde: 0,5 m.

C: Tuft/rydningsrøys. 3 m N for rydningsrøys B. Tufta måler 6 x 3,5 m, lengderetning Ø-V. Den er svakt markert. Ytterveggene synlige som en enkel steinrekke. Vestre del av tufta er svært uryddig. Her er påkastet rydningsstein. Tufta har antagelig hatt to rom. Det ene måler 3,5 x 3,5 m, det andre 1,5 x 3,5 m. Prøvestikk i det største rommet ga kulturlag 23 cm under markoverflaten og 8 cm under markoverflaten. Dette tyder på at området har vært ubebodd i et lengre tidsrom. Inntil tufta på vestsiden er det en røys. Diameter: 2 m, høyde: 0,5 m.

D: Tuft. 8 m Ø for tuft C. Tufta er svært overgrodd og vanskelig å få øye på. Mål: 6 x 4 m, lengderetning Ø-V. Den er synlig som en flate 20 cm over markoverflaten. Prøvestikk midt i tufta viste et 2 cm tykt kullag 23 cm under markoverflaten. Denne må stamme fra den eldste bosetningsfasen på stedet.

E: Tuft. 1 m Ø for tuft D. Denne er atskillig mer markert enn tuft C og D, spesielt mot S hvor steinmuren måler opptil 1 m. Ytre mål: 9 x 6 m. N og kant i kant med tufta er det et oppbygd platå (5 x 4 m). Prøvestikk midt i tufta viste et kullholdig lag 8 cm under markoverflaten. Her ble det funnet røkfarget, boblet vindusglass. Tufta stammer antagelig fra bosetningsfasen 1600-1800.

F: Tuft. 4 m N for tuft E i N-skråningen av moreneryggen ligger en delvis nedgravd tuft. Mål: 4,5 x 4 m + 1 m bredt skut. Høyde på murene: 1,5 m. På grunn av mye søppel fra nyere tid var det vanskelig å ta prøvestikk inne i tufta. Antagelig nyere tid (fra stølsfasen).

G: Tuft. 8 m N for tuft F. Mål: 4 x 2,5 m. Murhøyde: ca. 1 m. Antagelig nyere tid.

H: Tuft. 6 m V for tuft F, 8 m N for tuft D, ligger en tuft som er gravd inn i moreneryggen. Indre mål: 2,5 x 2,5 m. Murhøyde 0,7 m. Prøvestikk viste kullag 22 cm under markoverflaten og 8 cm under markoverflaten. Denne tufta har som tuft C tydelig hatt to bosetningsfaser.

I: Tuft. 7 m SØ for tuft G inntil jordfast stein er en lav forsenkning omgitt av en lav voll. Ytre mål: 3 x 3 m. Indre mål: 1,5 x 1,5 m. Prøvestikk viste kullag 20 cm under markoverflaten.

J: Tuft. 30 m Ø for tuft F og inntil stående hytte er det rester etter tuft. Ny hytte er plassert på deler av tufta. Stor, jordfast stein i SV. Mål: 5 x 4 m. Prøvestikk viste kulturlag 4 cm under markoverflaten. I stikken ble det funnet deler av skiferheller. Dette skal være tufta etter stølsperioden på 1800-tall.

K: Tuft. 25 m Ø for tuft J ligger en nedgravd, firesidig tuft. Ytterkanten er markert ved lav voll. Indre mål: 2,5 x 2,5 m. Dybde: 0,5 m. Åpning mot S mot Tjødno. Prøvestikk ga kullpartikler ned til omlag 20 cm.

L: 2 Rydningsrøyser. Mellom tuft A og bålplassen (r.nr. 32) i vestvendt skråning ligger 2 rydningsrøyser rundt et tidligere dyrket område. Diam.: 1,5 m, høyde: 0,7 m. Diam.: 3,5 m, høyde: 1,0 m.

Fig. 25. R.nr. 33. Søre Bjørndalen - Tuft F

R.nr. 34. 3 tufter, Tjødno, "Sjurstølen", 1214II UTM:36070. Her rester etter 3 tufter. Her har tidligere vært fast bosetning med mølle og sagbruk. Informant: Johannes O. Kambo, Etne. (Se etnologisk rapport v/A. Tyssen).

R.nr. 35. Tufter, Tjødno, "Bjørnstien", 1214II UTM:35007?. Ved Ura flere tufter etter fast bosetning. Informant: Johannes O. Kambo, Etne. (Se etnologisk rapport v/A. Tyssen.)

Fjellgardsvatn (154 m o.h.). 20 negative prøvestikk etter kulturminner under markoverflaten på nesene rundt innløsposen.

R.nr. 36. Løsfunn, ROALDKVAM (gnr. 52), S 3897, 1214II UTM:34?07?. Kleberkar, klebersteinslampe, mosaikkperle, sannsynligvis middelalder.

R.nr. 37. Gravhaug, HUNSEID (gnr. 51), 4000-B16-R1, 1214II UTM:303058. 150 m SSØ for tunet og 25 m VSV for gårdsveien på kanten av en ØNØ-vendt terrasse i kulturbeite. Rundhaug - diam.: 6 m, høyde: 0,4 m.

R.nr. 38. Løsfunn, HUNSEID (gnr. 51), 4000-B16-X1, 1214II UTM:303058. Kleberkar med rester av jernbånd funnet ved tunet i nærheten av heller. Alder: vikingtid.

Midtbygda.

5 negative prøvestikk.

R.nr. 39. Gravfelt (fjernet), FØRLAND (gnr. 50/1), 4000-C14-X1, 1214II UTM:285039. 250 m S for våningshus på flat mark ytterst på brinken på N-siden av elva. Flatmarksgraver og synlige gravminner. Gravene har hatt små, murte kamre (25 x 30 cm). De lå ca. 10-20 cm under markoverflaten.

R.nr. 40. Løsfunn, FØRLAND (gnr. 50/6), 4000-C14-X2, 1214II UTM:290043. Slipt flintøks. 60 m V for huset i en SSØ-skråning på Butegne.

R.nr. 41. Løsfunn/gravfunn, FØRLAND (gnr. 50), S 7671, 1214II UTM:29?04?. Øks av jern. Funnet på r.nr. 39 sammen med flere gjenstander som ble sendt til Bergen. Alder: Merovingertid.

R.nr. 42. Gravfelt, SOLHEIM AV MO (gnr. 48/3), 4000-C14-R2, 1214II UTM:285034. 140 m VSV for våningshus i kulturbeite i vestre kant av terrassen over elva. 5 rundhauger. Diam.: 5-10 m. Høyde: 0,5 - 1 m. 1 langhaug. Mål: 15 x 3 m. Høyde: 0,5 m. Keramikk funnet i én rundhaug.

R.nr. 43. Gravhaug, SOLHEIM AV MO (gnr. 48/3), 4000-C14-R2, 1214II UTM:288033. 230 m SSØ for våningshus i overflatedyrket kulturbeite på terrasse 10 m over og 30 m N for elva. Diam.: 5 m, høyde: 0,4 m. Fotgrøft.

R.nr. 44. Gravhaug (Løhaugen), NES (gnr. 60/2), 4000-D14-R1, 1214II UTM:286028. 2 m V for folgehus på naturlig forhøyning i dyrket mark. Skadd rundhaug. Mål: 18 x 10 m, høyde: 2 m.

R.nr. 45. Gravfunn, NES (gnr. 60/2), S 5450, 1214II UTM:286028. Fragmenter av spydspiss, krok og nagle. Fra østre del av r.nr. 44.

R.nr. 46. Hustuft (fjernet), ØVRE VIKEDAL (gnr. 45/2), 4000-D14-X1, 1214II UTM:266020. 100 m SSV for våningshuset på flat dyrket mark (Hagekrå). Rektangulær hustuft med ildsted i midten. Alder: uviss.

R.nr. 47. Gravhaug (fjernet), ØVRE VIKEDAL (gnr. 45/1), 4000-D14-X2, 1214II UTM:266020. 75 m SV for våningshuset på høydedraget (Løhaugen). Grav med steinkiste. Funn: keramikk, gullring og aske. Haugen har hatt bautastein. Den har vært nyttet som bro over bekken i nærheten og står nå som gravstøtte på kirkegården i Vikedal. Alder: Eldre jernalder.

R.nr. 48. Løsfunn, ØVRE VIKEDAL (gnr. 44), S 6500, 1214II UTM:26?02? Stjerneformet kølle m/steinskift. Funnet ved "Smiehola". Alder: Eldre steinalders siste fase?

R.nr. 49. Løsfunn, ØVRE VIKEDAL (gnr. 44), S 8283, 1214II UTM:26?02?. Vespestadøks av gabbro funnet ved "Smiehola". Alder: Eldre/ynge steinalder.

R.nr. 50. Løsfunn, ØVRE VIKEDAL (gnr. 45/2), S 8284, 1214II UTM:26?02?. Tykknakket huløks av Vespestadtypen av gabbro. Alder: Eldre/ynge steinalder.

R.nr. 51. Løsfunn, NEDRE VIKEDAL (gnr. 44/9), S 7860, 4000-D12-X1, 1214II UTM:260020. Under stuegulvet på tidl. husmannsplass (Soltun), den gang kjelleren ble gravd ut, ble det funnet en hulslipt grønnsteinsøks med buet egg av Vestlandstypen. Alder: Eldre/yngre steinalder.

R.nr. 52. Løsfunn, VIKEDAL (gnr. 44 el. 45), S 6797, 1214II UTM: 26?02?. Ubrukt? beltestein av kvartsitt. Alder: Eldre jernalder.

R.nr. 53. Gravfunn, VIKEDAL (gnr 44 el. 45), S 2662, 1214II UTM: 26?02? Spannfornet leirkar, beltestein av kvartsitt, kam og jernstykker. Alder: Eldre jernalder (folkevandringstid).

OSEN.

20 negative prøvestikk.

R.nr. 54. Gravfelt (Hagareset), ØVRE HALLINGSTAD (gnr. 65/1), 4000-E14-R3, 1214II UTM 259010. 200 m NNV for våningshuset på en VNV-ØSØ gående morenerygg på tvers av dalens lengderetning mellom bratt fjellside og elva ligger et gravfelt med minst 13 rundhauger. Gravene ligger omlag på linje. Diam.: 6-10 m, høyde: 0,4 - 1,25 m. 2 mulige langhauger omtrent midt i feltet, orientert N-S. Begge er 3 m brede, høyden er 0,2 - 0,4 m. Lengden er henholdsvis 9 og 12 m.

R.nr. 55. Ferdselsvei, ØVRE HALLINGSTAD (gnr. 65/1), 1214II UTM: 259010. Over Hagareset, en bratt morenerygg, gikk den gamle ferdselsveien gjennom Midtbygda.

R.nr. 56. Gravhaug, ØVRE HALLINGSTAD (gnr. 65/2+4), "Haugane", 4000-E14-R1, 1214II UTM:259005. 40 m SV for våningshuset på 65/2 i dyrket mark ligger 1 gravhaug. Denne er den østligste av et tidligere gravfelt som besto av 7 hauger. Diam.: 12 m, høyde: 0,7 m. I området er det funnet våpen, hestebissel og gullring og en støpeform av kleber. Solgt til engelskmann 1872.

R.nr. 57. Gravhaug, NEDRE HALLINGSTAD (gnr. 66), Prestegården, 4000-E14-R2, 1214II UTM:259005. 80 m VNV for våningshuset på en terrassekant SØ for elva ligger en langhaug. Orientert NØ-SV. Lengde: 11 x 3 m, høyde: 0,4 - 0,5 m.

R.nr. 58. 2 gravhauger, OPPSAL (gnr. 43/1), "Hundahaugen", 4000-E14-R4, 1214II UTM:247001. 20 m S for våningshuset i hagen ligger 2 rundhauger. Diam.: 7 - 9 m, høyde: 0,5 - 0,7 m. Haugen i S har bauta-stein.

R.nr 59. Løsfunn, OPPSAL (gnr. 43/1), S 8282, 4000-E14-X3, 1214II UTM:247001. 90 m ØNØ for våningshuset er det funnet en tykknakket øks av dioritt. Alder: Eldre/yngre steinalder.

R.nr. 60. Løsfunn, OPPSAL (gnr. 43), S 7366, 1214II UTM:24?10?. Steinøks av bergart funnet på Sandhammer av Oppdal. Alder: Yngre steinalder.

R.nr. 61. Løsfunn, OPPSAL (gnr. 43), S 3521, 1214II UTM:24?00?. Meisel av flint. Alder: Yngre steinalder.

R.nr. 62. Løsfunn/Gravfunn, OPPSAL (gnr. 43/3), 4000-E14-X4, 1214II UTM: 247001. 30 m SV for våningshuset ytterst på terrasseflaten er det funnet 2 sverd av jern i 1890-åra. Nå tapt.

R.nr. 63. Løsfunn, OPPSAL (gnr. 43/3), 4000-E14-X4, 1214II UTM:247001.
3 steinøkser uten skafthull funnet på gården. Nå tapt.

R.nr. 64. Løsfunn, OPPSAL (gnr. 43/3), 4000-E14-X4, 1214II UTM:247001.
12 perler funnet på terrasseflaten. Sendt til museum i Bergen.

R.nr. 65. Gravfunn, OPPSAL (gnr. 43), S 5396, 1214II UTM:24?00?.
Spenne (R243), remspenne, sigd og jernfragmenter. Alder: Eldre jern-
alder.

R.nr. 66. Gravrøys, OPPSALNESET (43/1), 4000-E12-R1, 1213I UTM:234997.
22 m ØNØ for stranden i glissen løvskog på V-siden av neset på Ø-siden
av Sandeidfjorden, bratt opp fra sjøen, ligger en rundrøys. Diam.:
10 - 12 m, høyde: ca. 0,7 m. Omrotet. Her er det funnet en flint-
dolk. Alder: Bronsealder.

R.nr. 67. Gravfelt (fjernet), SØNNANÅ (gnr. 67/5), 4000-E14-X1, 1213I
UTM:248993. 10 m NV for våningshuset i dyrket mark lå $\bar{>}$ 3 gravhauger
som ble fjernet i 1870-80 åra. Lengst i NØ: 1: m/fotkjede og helle-
kiste. Funn: Vestlandskjele, bein og kull. Våpen. 2: Funn: Sverd.
Lengst i SV: 3: Funn: Keramikk, bein, kull. Her på "Haugen" skal det
også være funnet spinnehjul, beltestein/ildstein og en pilespiss.
(Top.ark. 1941/42). Alder: Jernalder, vesentlig eldre.

R.nr. 68. Løsfunn, SØNNANÅ (gnr. 67/5), 4000-E14-X2, 1213I UTM:248993.
30 m SV for våningshuset i sørhelling i hagen funnet kjerringrokk av
kleber. Tidligere har det stått en tuft her. S 8041. Alder: Yngre
jernalder (vikingtid?).

R.nr. 69. 2 gravrøyser, SØNNANÅNESET (gnr. 67/5), 4000-F12-R1, 1213I
UTM:247980. 12 m ØNØ for fyrlykt, ytterst på neset v/munningen til
Sandeidfjorden. Røysene ligger i furuskog med kratt av einer og lyng,
bratt opp fra sjøen. En har oval form, m/kammer. Diam.: 7 - 12 m,
høyde: 0,7 - 1,3 m. Alder: Uviss.

R.nr. 70. Gravrøys, SØNNANÅNESET (gnr. 67/5), 4000-F12-R2, 1213I
UTM:238979. 27 m ØSØ for hytte og 22 m NØ for stranden på SV-siden
av N-gående nes på Ø-siden av munningen til Sandeidfjorden ligger en
VNV-ØSØ orientert langrøys i furuskog. (14 x 2,5 m, høyde: 0,25 m.)
Alder: Uviss.

R.nr. 71. 2 gravrøyser, SØNNANÅNESET (gnr. 67/5), 1213I UTM:238979.
150 m NØ for Brennholmen og 15 m NØ for stranda på SV-siden av vest-
gående nes på Ø-siden av munningen til Sandeidfjorden ligger 2 rund-
røyser. Diam.: 7 - 12 m, høyde: 0,5 - 0,7 m. Alder: Uviss.

R.nr. 72. Løsfunn/Depotfunn, SØNNANÅ (gnr. 67), S 2596, 1213I
UTM:24?99?. For- og akterstavn. Funnet ved veibygging like ved
elvas gamle løp.

R.nr. 73. Løsfunn, SØNNANÅ (gnr. 67), S 7824. "Kne" til større båt
funnet ved utgraving av kjeller like ved elvas gamle løp.

R.nr. 74. Løsfunn, SØNNANÅ (gnr. 67), S 8282. Tykknakket øks av
dioritt. Funnet ved jordarbeid.

R.nr. 75. Middelalderkirkegård, SØNNANÅ (gnr. 67), 4000-E14-R5, 1213I UTM:248993. Alder: Stavkirke på stedet fra 1100-tallet. På kanten av V-ventt terrasse i bratt terreng - en Ø-V orientert kirkegård. Trekantet kirkegård. Den måler 60 x 40 m og er omgitt av en 0,8 m - 1,0 m høy steinmur. Ved muren i NØ en trekantet forhøyning.

VEDLEGG II

Oversikt over når matrikkelgårdene er nevnt første gang i skriftlige kilder, samt landskyldklasse. Gårder uten registrerte fornminner eller funn fra forhistorisk tid er merket *.

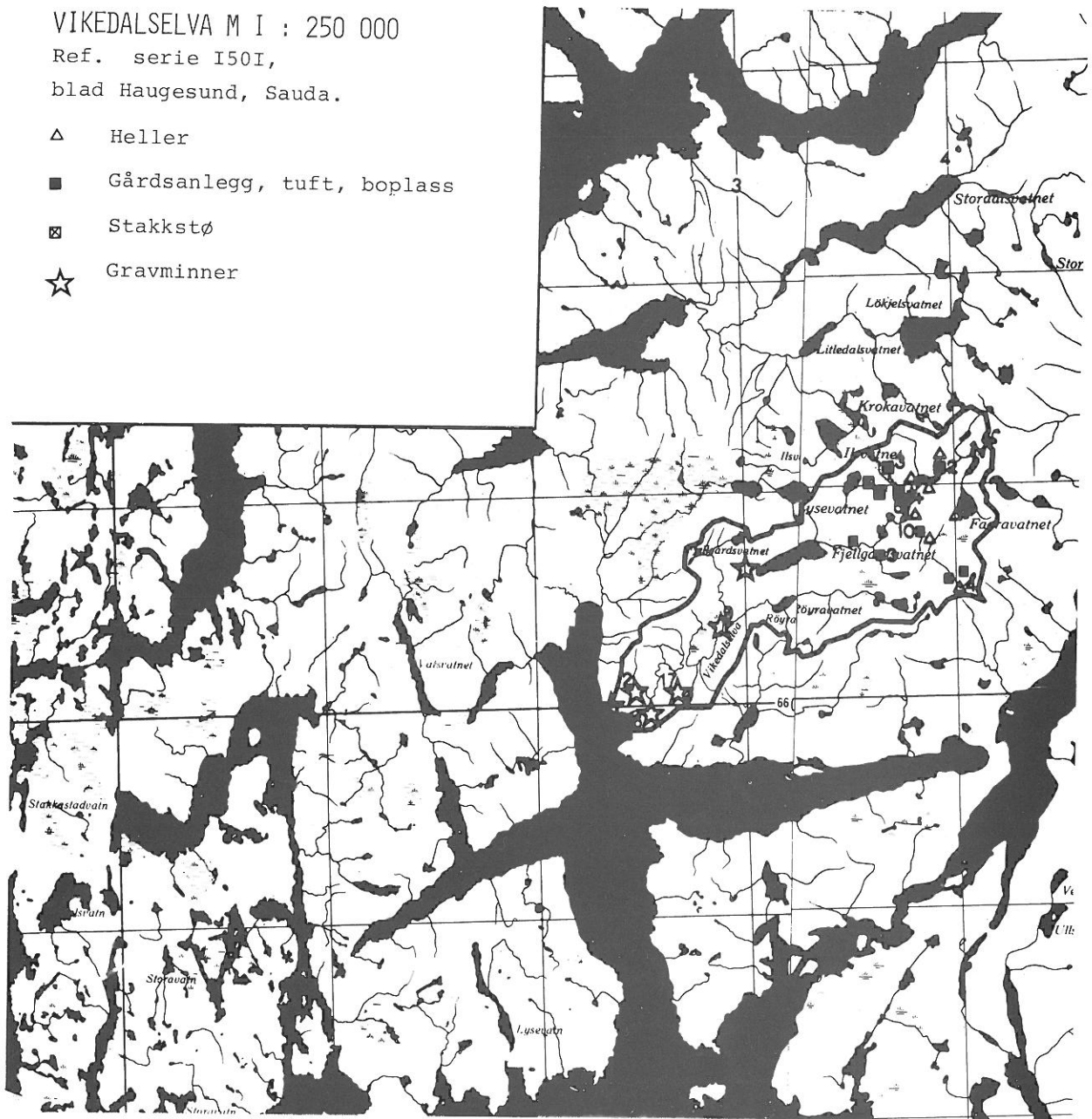
(Kilde: Norske Gaardsnavne og Skattematrikkelen av 1647)

		Helgård	Halvgård	Ødegård
1200-tall:	Sunnanå	x		
1300-tall:	Oppsal	x		
	Hallingstad	x		
	Hogganvik	x		
1519	: Vikedal		x	
	Øspevoll*		x	
	Eikeland*		x	
	Nes		x	
1521	: Gjerde*		x	
1563	: Mo		x	
	Hunseid			x
	Øverland*			x
	Ørnes*			x
1567	: Litlaland*			x
	Sørheim*			x
	Førland (øde)		x	
	Roaldkvam (øde)			x
	Stølsmark* (øde)			x
	Fatland* (øde)			x
	Kaldheim* (øde)			x
	Bale* (øde)			x
1602	: Bjørndalen*			

VIKEDALSELVA M I : 250 000

Ref. serie I50I,
blad Haugesund, Sauda.

- △ Heller
- Gårdsanlegg, tuft, boplass
- ☒ Stakkstø
- ☆ Gravminner

KART, målestokk 1:50 000

TEGNFORKLARING

- Boplass
  - ★ Gravminner, religiøse minner
  - ▲ Andre kulturminner (herunder også løse fornminner)
- Gammelt veifar

Tall ut for tegnet refererer til registreringsnummer (reg.nr.) i rapporten.

Grense. Boundaries

- Riks med røys og merke. International with markers — + + + + + + + +
- Fylke, Kommune og by. County, District, town — + ... + - - - -
- Sokn, Statsallmenning. Parish, Crown land — - - - - - - - - - -
- Kirke/Kyrkje. Kapell. Gravplass. Church; Chapel; Cemetery ☒ + ±
- Skole, forsamlingshus. Hotell o. l. School, meetinghouse, Hotel, etc. ■
- Våningshus. Hytte, koie. House, Cabin, etc. ■
- Gård, småbruk. Sæter. Bu. Farm, Chalet, Shanty — ○ ● —
- Tank. Tårn, minnesmerke o. l. Tank, Tower, monument, etc. — • ●
- Fabrikk, større kraftverk, mølle o. l.: Sagbruk — ↓ ⚙
- Industry: Large power station, mill, etc. Sawmill
- Gruve, Steinbrott. Mine Quarry — ♀ ♀
- Flyplass. Landingsplass. Radiostasjon — ⊕ ⊕ ⊕
- Airfield, Landing ground, Radio station
- Sjøflyhamn. Ankerplass for fly, for båt — ⊕ ⊕ ↓
- Seaplane base, Anchorage. Seaplane, Boat
- Fyr. Lykt. Sjømerke. Radiofyr for fly — ○ ✦ *
- Lighthouse, Light, Beacon, Air nav. radio beacon etc.
- Kontrollert høydepunkt. Trigonometrisk punkt — 427 ⚙
- Trig. point, Spot elevation. Checked,
- Skog. Woods — ○ *
- Myr. Marsh — ≡ ≡ ≡ ≡
- Kystlinje med tørrfall. Kurve og tal for djupn. — — — — — 13
- Shoreline with foreshore flat, Depth curve and sounding
- Båe i vassflata og under vatn. Rock. Awash, Sunken — — — — —

Veg. Roads

- I regelen 2 kjørefelt brei. Usually two lanes wide
- Riksveg. Vegnummer. State road; Route marker — — — — — 10
- Fylkesveg. County road — — — — —
- I regelen 1 kjørefelt brei. Usually one lane wide
- Kommuneveg (bygdeveg). District road — — — — —
- Privat kjøreveg. Private road — — — — —
- Kjerreveg. Merkt sti. Cart track; Path with markers — - - - - -
- Tydelig tråkka sti. Lite synlig sti. Distinct path; Track — — — — —
- Veg under bygging. Vinterveg — = = = = =
- Road under construction; Winter road
- Bilferje. Mindre ferje. Car ferry; Passenger ferry — — — — —
- Jernbane. Railroads
- Dobbelt spor. Enkelt spor. Stasjon og stoppeplass — — — — —
- Double track; Single track; Station; Halt
- Under bygging eller nedlagt. Smalt spor — — — — —
- Inoperative; Narrow gauge
- Tunnel. Overbygg. Svingskive — — — — —
- Tunnel; Snowshed; Turntable
- Planovergang. Veg over, veg under jernbane — — — — —
- Grade crossing; Underpass; Overpass
- Elektrisk sporveg, trallebane. Taubane, skiheis — — — — —
- Electric car line, Aerial cableway, ski lift
- Telegraf, telefonlinje. Telegraph line, telephone line — — — — —
- Kraftlinje med stor og liten transformatorstasjon — + + + + +
- Power line; Transformer station. Large; Small